

KONYALI ŞEM'Î'NİN MEVLEVÎLİĞİ VE DÎVÂNININ NÜSHALARI*

Yrd. Doç. Dr. Mehmet SARI

ÖZET

Şem'î, XIX. Yüzyılda yaşamış Konyalı bir şâirdir. Asıl adı Ahmed, mahlası Şem'î'dir. Babası, Konya çarşı esnafından helvacı Mehmed Ağa'dır. Küçük yaşlarında tahsil göremeyen Şem'î, azmi ve kararlılığı sayesinde otuz yaşından sonra okuma yazma öğrenir. Babasının yanında çalışarak helvacılık mesleğinde usta olan Şem'î, bu sıralarda âşıklığa merak eder ve saz çalmayı öğrenir. Babasının helvacı dükkânı saz ve söz âlemi yapılan mekân haline gelir. Mevlevî şeyhi Hemdem Çelebi ve Bektâşî kolundan Âşık Dertli yakın dostlarındandır. Şem'î, zamanının büyük kısmını Mevlevî dergâhına hizmete ayırır ve ruhunu Mevlevilikle doyurur. Divan edebiyatı ve halk edebiyatı tarzında, sade bir Türkçe ile aruz ve hece ölçüsüyle yazılmış şiirler verir. Bazı şiirlerinde mevlvî olduğunu söyleyen Şem'î, Bektâşî tarzı şiirleri de bulunan rind-meşrep bir şâirdir. Peygamber Efendimize olan sevgisini na'tlarında dile getiren Şem'î, şiirlerinde Hz. Ali'den ve Kerbelâ Şehitlerinden de içten duygularla bahseder. Elimizde dört yazma nüshası bulunan Şem'î Dîvânının Arap harfleriyle 30'a yakın baskısı yapılmıştır. Şem'î Dîvânı üzerine, yazmalar dikkate alınmadan yapılan Latin harfli çalışmalarda hatalar ve karışıklıklar bulunmaktadır.

Anahtar kelimeler: Konyalı Şem'î, Şem'î Dîvânı, Mevlevî

Abstract

Sem'i is a Konyan poet who lived in the 19th century. His real name was Ahmed and his pet name was Sem'i. His father Mehmed Aga was a helva seller from Konya bazaar pacmen. Sem'i who was not able to receive education in his childhood, managed to learn literacy after his 30 thanks to his determination. Sem'i became a master in his father's job by working with him and during this period he started to tend towards poetry and he learned to play baglama. His father's helva shop eventually became a place of music and poem raves. Hemdem the Seyh of Mevlevi trend and Asik Dertli from Bektasi trend are his close friends. He used to spend his most of time for serving the Mevlevi house and satisfies his soul with Mevlevi trend. He gave poems which were not only in the Literature of Divan and also in the public literature and they were written with a pure Turkish linguistic and both "aruz" and syllable

* 2. Uluslararası Sultan Dîvânî ve Mevlevîlik Sempozyumu 1-2 Haziran, 2012, AKÜ, Atatürk Kongre Merkezi.

dimension. Sem'i who used to said that he was a Mevlevi in some of his poem s was such a poet that he had poems even in Bektasi trend and thus, he had a nature of a dervish. While he were giving a voice to his love of Prophet Mohammed in his na't's (a kind of a poem that tells the feeling of love to the prophet in Literature of Divan), he mentioned about even Hz. Ali and Karbala martyrs with deep feelings. His Divan that we have just 4 handwritten manuscript copies was published about 30 times in Arabic aplhabet. About Sem'i's Divan, in the Latin alphabet workings which were done without considering of handwritten manuscripts, there are mistakes and conflction.

Keywords: Konyalı Şem'î, Sem'i's Divan, Mevlevî

Giriş

Konyalı Şem'î'yi ve divanını bundan tam 32 yıl önce, 1980'de Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü'nde Prof. Dr. Hasibe Mazioğlu Hocam gözetiminde yaptığım Lisans tezi¹ sırasında tanıdım. Bu çalışma, M. Sâdeddin Nüzhet'in Konya edebiyatı ve kültürü için önemli bir çalışma olan *Konya Vilâyeti Halkıyyât ve Harsiyyâtı*² adlı eseri ile İbrahim Aczi Kendi'nin "*Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor*"³ adlı eserden sonra Şem'î ve Divanı üzerine yapılan ilk çalışma idi. Bu tez çalışmasından sonra, Şem'î Dîvânı üzerine Sayın Feyzi Halıcı tarafından da *Âşık Şem'î ve Şiirleri*⁴ adlı bir kitap yayımlandı. Şem'î Divanının matbu nüshalarından hareketle gerçekleştiriliren bu çalışmalarda önemli hatalar vardır. Bunun için sonraki yıllarda Şem'î üzerine çalışmalara devam ettik ve Şem'î Divanı'nın yazma nüshalarına ulaşarak divanın karşılaştırmalı nüshasını hazırladık.⁵ Bu bildiride sizlere kısaca Şem'î'den söz ederek O'nun Mevleviliği ve Divanının nüshaları üzerinde durmaya çalışacağız.

Hayatı⁶

Türk Edebiyatında Şem'î mahlası ile şiir yazan şâ'irlerden birisi XIX. yüzyılda yetişen, aruz ve heceyle şiirler veren Konyalı Âşık Şem'î'dir⁷. Asıl adı Ahmed⁸ olan şâ'ir, şiirlerinde kullandığı Şem'î mahlası ile tanınır. Bir beytinde:

¹ *Konyalı Şem'î ve Dîvânı*, Eski Türk Edebiyatı Bitirme Tezi (Yayımlanmamış), 1979-1980, A.Ü. DTF, Ankara, 1980, 106 s.

² *Konya Vilâyeti Halkıyyâtı ve Harsiyyâtı*, Mehmet Sâdeddin Nüzhet, Vilâyet Matbaası, Konya, 1926, s. 53.

³ İbrahim Aczi Kendi, *Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor*, Konya, 1951.

⁴ Feyzi Halıcı, *Âşık Şem'î Hayatı ve Şiirleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 531, 1000 Temel Eser Dizisi: 95, Ankara, 1982, 145 s.

⁵ Bu çalışma, araya giren başka çalışmalar sebebiyle henüz yayımlanmamıştır.

⁶ Bk. Mehmet Sarı, "Konyalı Şem'î", *Osmanlıca Örnek Metinlerle Edebiyat Araştırmaları*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara, 2007, s. 315;

⁷ *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Okutman Yay., Ankara, 2010, s. 357.

⁸ Diğer Şem'î'ler şunlardır: Şem'î Mehmed Efendi: Divan şâ'iridir. Maraş 1808- İstanbul 1881-83 yılları arasında yaşadı. Kâtiplik, Kadılık ve Naiblik yaptı (*Tuhfe-i Nâîli*, Nail Tuman, sıra no: 2124; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul, 1998, s. 129;

Her kusûriyle kabûl eylerseniz Şem'î kulı

Zümre-i erbâb-ı dil beyninde 'ünvândır bana

diyen şâ'ir unvanının, gönül erbâbı arasında "Şem'î" olduğunu belirtir. Başka bir beytinde de nâmının Şem'î olduğunu söyler:

Ey birâder bak bana yetmez miyim 'ibret sana

Şem'î nâmım yâdigâr olsun mezârım taşına

Şiirlerinde ağırlıklı olarak mahlasını "Şem'î", "Derd-mend Şem'î", "Derdi-mend Şem'î", "Hacı Şem'î" olarak kullanan Şem'î, bir şiirinde de zaman zaman halk arasında söylenen "Şem'î Baba" ifadesini kullanır:

Beni hecri yakdı lebleri ahmer

Al yanakda toğar nûr-be-nûr yanar

Peşine düşdüğüm nevcivân dilber

Bırakma gözünden Şem'î Babayı

Şem'î doğma büyüme Konya'lıdır.⁹ Bir dörtlüğünde mahlasını ve memleketini zikreder:

Mahlâsım Şem'î'dir bilâdım Konya

Bir kenar sahrâda olmuşum peydâ

Bizim bağa girmez bübbül-i şeyda

Kimse bilmez ne bûy virür gülüm ben

**

Döndürürse rûyunu bir kerre ol mâh-ı Habîb

Derd-mend Şem'î dir âhım çerh-i gerdünü geçer

**

Cevr-i dilârâya karnımız tokdur

Tükenmez esrârım söylesem çokdur

Şimdi güzellerde mürüvvet yokdur

Ey Derdi-mend Şem'î beyhûde yanma

Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Doç. Dr. Haluk İpekten vd., Ankara, 1988, s. 474); Şem'î Şemullah Efendi: Mutasavvif divan şâ'iri. Prizrenli olup vefat tarihi kaynaklarda 1591'de İstanbul (*Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul, 1998, s. 129), 1530 İstanbul (*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Doç. Dr. Haluk İpekten vd., Ankara, 1988, s. 474), 1529 (*Tuhfe-i Nâîli*, sıra no: 2118) olarak verilir. Kaynaklarda Divanı yanı sıra birçok tasavvufi esere sahip olduğu ve Mesneviye yazdığı şerhlerinin bulunduğu yöndeki bilgilerde şâ'ir Şem'î ile şârih Şem'in karıştırıldığı görülmektedir ki, Muhterem Hocam Prof. Dr. İsmail Ünver bu konuya açıklık getirmiş ve iki şahsiyetin farklı olduğunu ortaya çıkarmıştır. ("Şem'î Şem'ullâh", Doç. Dr. İsmail Ünver, *Türk Dili*, S. 397, Ocak 1985, s. 38); Şem'î: Bursalı. Şiirleri zayıf (*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Doç. Dr. Haluk İpekten vd., Ankara, 1988, s. 474); Şem't: Tekirdağ'da doğdu. Asıl adı Mehmed Emin'dir. (*Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, s. 474); Şem'î Çelebi: Divân-ı Örfî şârihi, vafatı 1688(*Tuhfe-i Nâîli*, sıra no: 2119).

⁸ *Konyalı Şem'î Konuşuyor*, s. 6; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul, 1998, s. 128.

⁹ Fatin Davud, *Hatimetü'l-eş'ar*, s. 222; Şemsettin Sami, *Kamûsü'l-A'lâm*, Mîhran Matbaası, İstanbul, 1311, C. 4 S. 2874; , Mehmet Sâdeddin Nühzet, *Konya Vilâyeti Halkıyyât ve Harsıyyât*, Vilâyet Matbaası, Konya, 1926, s. 53; *Meydan Larousse*, Meydan Yayınvevi, İstanbul, 1311, C. III, s. 171; İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şâ'irleri*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, cüz. X, s. 1755 Nail Tuman, *Tuhfe-i Nâîli*, Yazma, C. I, s. 724, sıra.2110; Prof. Mehmet Fuat Köprülü, *Türk Saz Şâ'irleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1940, C. II, 432; *Büyük Türk Klasikleri*, C. 9, İstanbul, 1989; s.216; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 1998, s. 128.

**

Münâcâtında Hâcî Derd-mend Şem'î günâhkârın

Murâdı son nefesde Kâmil-i îman diler yâ Rab

**

Hâcî Şem'î giymek istersen sa'âdet hil'atin

Zıkr ile fikrün dilünde olsun esmâ-i Gafûr

Şem'î'nin babası, Pir Esat Ağaoğlu Hacı Hüseyin Ağa soyundan ve çarşı esnafından helvacı Mehmed Ağa'dır.¹⁰ Konya'nın Piresat Mahallesi'nde dünyaya gelen¹¹ Şem'î'nin doğum tarihi kaynaklarda çelişkili verilir. *Son Asır Türk Şâ'irleri* ile *Tuhfe-i Nâilî*'de H.1185 olarak geçerken, *Konya Vilayeti Halkıyyât ve Harsiyyâtı*'nda H.1198, *Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor*'da 1198 (1783), *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde 1783 ve *Büyük Türk Klasikleri*'nde 1783 olarak gösterilmektedir. Halbuki Şem'î bir gazelinde:

Sene bin iki yüz kırk ikide Şem'î gedâ

Sebeb-i hacc ile Cânân iline eyle sefer

demekte ve Mekke'de söylediği bir gazelinde de hacca gittiği yılki yaşını belirtmektedir:

Elli beş ell'altı yaşında Hudâ itdi nasîb

Virdi Şem'î'nün murâdın Hazret-i Rabbü'l-enâm

Bu iki beyte göre Şem'î, 1242 yılında hacca gittiğinde 55-56 yaşlarında ise doğum târihinin 1242- 55=1187(1773) olması gerekir. Bu durumda, adı geçen kaynaklarda verilen H.1198 tarihi yanlıştır. İbrahim Aczi Kendi de bu karışıklığa bir açıklık kazandırır¹².

Şunu da kaydedelim ki, Şem'î 1252'de yazdığı kayıtlı olan şiirde¹³

Hak seni halk eylemezden virdi rızkun evvelâ

Elli beş yaşına girdün Şem'î aç oldun mu sen

der. Şem'î, şiirin yazıldığı yıl 55 yaşında olduğuna göre doğumu 1252- 55=1197 yapmaktadır. Bu on yıllık farkın sebebi, burada zikredilen 1252 tarihinin 1242 tarihi yerine sehven yazılması ihtimali olabilir.

Şem'î, 1249(1833)da eşinin vefat etmesi üzerine ikinci defa evlendiğinde¹⁴ yaşı altmıştır:

Bir te'ehhül kasdına itdim murâd feth oldı bâb

Reh-nümâ oldı o bâbda bize bir âlf-cenâb

¹⁰ *Büyük Türk Klasikleri*, C. 9, İstanbul, 1989; s. 216; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.8, s. 1298.

¹¹ *Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor*, s. 6; *Büyük Türk Klasikleri*, C. 9, İstanbul, 1989; s. 216; *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C.8, s. 128.

¹² *Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor*, s. 125- 126.

¹³ *Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor*, s. 188.

¹⁴ *Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor*, s. 150.

Şem'i yaş altmış işün bitmiş yeter evlendiğün

Pîr olan âb-ı hayât içse olur zan itme şâb

Buradan hareketle de doğum tarihi 1833- 60=1773 olarak çıkar. Bütün bu veriler bir araya getirildiğinde Âşık Şem'i'nin doğum tarihinin yaklaşık olarak 1187- 1189 (1773- 1775) arasında olduğunu söylemek mümkündür.

İbrahim Aczi Kendi'nin "*Çok yakışıklı, göz ve kaşları pembe buğday benizli bir delikanlı*"¹⁵ diye tanımladığı Şem'i küçük yaşlarında tahsil görmedi. Azmi ve kararlılığı ile otuz yaşından sonra okuma yazma öğrendi.¹⁶ *Konya Vilâyeti Halkıyyât Harsıyyâtı*'ndaki "*Şem'i okuryazar değildir*" bilgisine temkinli yaklaşmak gerekir. Çünkü dîvânında Şem'i şöyle der:

Kelâmundan biliüp "lâ taknetü min rahmeti'llâhi

Okurdum hıfzuma aldım yedimde hüccetim mergûb

Tıfl iken bir hâce-i dânadan almışdun sebak

Sen amı tahrîr iderken yandı destünde varak

Meydan Larousse'da da "*Konya'da öğrenim gördü*" şeklinde bir kayıt bulunmaktadır¹⁷.

Genç yaşında helvacılığa merak eden Şem'i, babasının yanında çalışarak usta olur. Yine saz çalmaya ve âşıklığa merak ederek onda da büyük başarı sağlar. Şem'i, 1808'de Konya'nın zengin ve tanınmış ailelerinden Sillelizâde Hacı Abdülkadir Ağanın kızı ile evlenir¹⁸. 1810'da oğlu Mustafa, 1813'te kızı Esmâ, 1819'da oğlu Mehmed¹⁹ dünyaya gelir²⁰.

Üstüne başına önem vermeyen şâ'ir, deveci elbisesiyle gezer, karşılaştığı ahbâbın hâlini hatırlarını sormadan geçmezmiş. Şem'i, birçok defâ İstanbul'a gitmiştir. Rivâyete göre İstanbul'a gidişlerinden birinde, bir kahvedeki âşık meclisine uğrar. Kendisini tanıtmadan bir köşeye çekilip oturur. Oradakiler Şem'i mahlaslı bir koşmayı okurlarken, kendi eserini duymanın tabii zevkiyle "*verin şu sazı biraz da ben çalayım*" der. Kendisini tanımayan meclisteki şâ'irler Şem'i'nin kılık kıyafetine bakıp gülererek: "*Baba sazı ne yapacaksın, keçinin yiyemediği ot başına vurur*" diyerek şâ'iri tezyif ederler. Konyalı olan kahve sahibi Şah İsmail'in araya girmesi ile Şem'i'ye bir saz verilir. Sükûnetini muhafaza eden

¹⁵ *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor*, s. 6.

¹⁶ *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor*, s. 5.

¹⁷ *Meydan Larousse*, s. 171.

¹⁸ *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor*, s. 12.

¹⁹ 1929'da 98 yaşında vefat eden, "Şem'i'nin Güllü" mahlası ile şiirler yazan ve komşuları olduğu için kendilerini yakinen tanıyan kayınvalidem Fatma Penekli merhûmenin söylediğine göre Konya'da kadınlar arasında "Hacı Teyze" diye tanınan Âşık Emine Hanım, bu zâtin kızı, yani Şem'i'nin torunudur. (Bk. *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor*, s. 56). Şem'i'nin, Hacı Mehmed Efendi olarak tanınan oğlu 1271 tarihli bir cönk sahibidir ki içinde babası Şem'i'nin de bazı şiirleri vardır. (Bk. *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor*, s. 96).

²⁰ *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor*, s. 25.

Şem'î ellerinden sazı alır, güzel bir düzn verir ve çalmaya başlayarak şu "koşma"yı söyler²¹:

Tuna gibi kimse bilmez başımı
Boz bulanık zehir akar selim ben
Dört ırmak almıyor gözüm yaşını
Şâd Murâd (u) Ceyhûn nehr-i Nil'im ben

Benim bâğımnda var lâle gül sünbül
Seyrâna gelenler hall ider müşkül
Cennet bâğçesinden koparmadım gül
Uzatmadım pâyım çekmem elim ben

Dâ'im ağyâr ile işim savaştır
Yaralıyam kûy-i yâre tolaştır
Hızır bana âb-ı hayat ulaştır
Kûşe-i vahdetde teşne dilim ben

Çokdan beri ârzûlarım dostumu
Dost yoluna fedâ itdim postumu
Gelen geçen ko çinlesün üstümü
Dosta gider toğrı tozlu yolum ben

Mahlâsım **Şem'î'dir** bilâdım Konya
Bir kenâr sahrâda olmuşam peydâ
Bizim bâğa girmez bülbül-i şeydâ
Kimse bilmez ne bûy virür gülüm ben

Şem'î'yi dinleyen âşıklar yaptıklarından utanırlar, hayret içinde kalırlar, özür dileyerek Şem'î'nin elini yüzünü öperler. Böylece Şem'î o meclislerin sevilen ve aranan bir âşığı oluverir. Daha sonraları Şem'î'nin şöhreti Saraya kadar ulaşır ve huzura çağrılır. Şem'î, padişâhın huzurunda saz çalarak şiirler okur. Dîvânında da bu huzura çıkışı şöyle dile getirilir:

*Dinlenilmez oldı şimdi dürr-i meknûn söylesen
Şâb iken elfâzımı Sultân Selim Han dinledi*

²¹ Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor, s. 159.

**

Bâb-ı âlî Semtine itdik efendim bir sefer

'İnd-i devletde olur lâ-bü'd nüfusun mu'teber

Şâ'iri çok beğenen padişah, Şem'î'ye Konya'da çarşı ağalığını verir. Esnâfın bütün işleriyle ilgilenen Şem'î' uzun süre bu vazifeyi sürdürür. Şem'î, 1231(1815)'te babasının vefatı üzerine baba mesleği olan helvacılığı devam ettirir. Babasının helvacı dükkânını aynı zamanda saz ve söz âlemi yapılan bir mekân haline getirir.²² Sonraki yıllarda helvacılık işine 1239(1823)'da son veren Şem'î, işlerini oğlu Mustafa'ya bırakarak zamanının büyük kısmını Mevlevî dergâhına hizmete ayırır.

Şem'î yukarıda değindiğimiz gibi 55- 56 yaşlarında iken 1242 (1826)'de hacca gider:

Göründü destine al hâme 'i mir'ât-ı Beytu'llâh

Yaz evvel şânına "lebbeyke lebbeyk" oku Bismi'llâh

beytiyle başlayan şiirini, bu hac farzısı sırasında Kâbe-i Şerîfi görünce aşka gelerek yazar. Yine Dîvânının bir kaç yerinde mahlasının "*Hacı Şem'î*" olarak geçmesinden ve şiirlerinde o mübârek yerlerden söz etmesinden Onun hacca gittiği anlaşılır:

Şîrîn elfâzına güller sükkerin elfâzına

Hâcî Şem 'î derd-mend kulun dahî Ferhâd olur

**

Kalmadı dünyâ murâdından murâdın almadık

Eyledim beyti tavâf sa'y eyledim beyne 's Safâ

Baş açık yalın ayak çıkdım 'Arafat Tağına

Gözyaşın kıldım revân el kaldırup itdüm du'a

Şem'î, mutasavvıf şâ'irlerimiz başta olmak üzere birçok şâ'irimiz gibi Peygamber Efendimize olan sevgisini ve bağlılığını gösteren, Dîvânının bazı yazma nüshalarında "*Na't-ı Şerif*" başlığı altında yer alan pek manidâr na'tlar da yazmıştır. Hacca gittiğinde Arafat'ta bir şafak vakti Bilalhabeşi Mescidi'nin minaresine çıkan Şem'î'nin, bütün hüccâcın gözyaşı dökerek, huşû içinde dinlediği²³ **na'tı** bunlardan biridir:

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

²²

Konyalı Aşık Şem'î Konuşuyor, s. 27.

²³

Konyalı Aşık Şem'î Konuşuyor, s. 129.

Günâhım boydan aşkıdır begâyet yâ Resûla'llâh
Meğer senden ola lutf u 'inâyet yâ Resûla'llâh

Vücûdum fülki düşdi cehl ile girdâb-ı 'isyâna
Kalır irmez ise bâd-i hidâyet yâ Resûla'llâh

Götürmezler zebâniler za'if ümmetlerün od'a
Olursa Hazretünden nîm işâret yâ Resûla'llâh

Ümîdim kesmezem ben "Rahmetenli'l-âlemîn"sün sen
Şefâ'at bahrına olmaz nihâyet yâ Resûla'llâh

Seni Kur'ân ile vasf itdi Hakk mahbûb-ı Mevlâ'sın
Kulun medh itmesi küllî kabâhat yâ Resûla'llâh

Bilince itdiği 'isyânını senden hicâb itdi
Ne yüzle varmaya itsün cesâret yâ Resûla'llâh

İzin ver ağlasın dîvâna varsın cürmünü 'afv it
Yakup kül itmeden 'aşk-ı harâret yâ Resûla'llâh

Mübârek ravza-i pâküne 'âşık kullarundandır
Huzûr-ı 'izzete ister icâzet yâ Resûla'llâh

Beni rüsvây-ı âlem eyleme cürmimle Mahşerde
Kerem kıl cürmümi 'afv it şefâ'at yâ Resûla'llâh

Efendim Cennet-i a'lâdan a'lâ Kâbe-i kûyun
Müyesser olsa da itsem ziyâret yâ Resûla'llâh

Eğer dirsən ki **Şem'i** derd-mend eğlen civârımda
Bana teslim-i rûh itmek sa'âdet yâ Resûla'llâh

Yukarıda değindiğimiz gibi 1249 (1833)'da eşi vefat eden Şem'i ikinci defa evlenir. Şâ'irin bu sıralar yaşı altmıştır. İhtiyarladığı halde hâlâ taze yâr isteyen koca âşık, daha sonraları ihtiyarladığını, güzellerin iltifat etmeyeceklerini söyler; gözü dünya nimetlerini görmez, gönlü dünya güzellerini sevmez olur:

İhtiyârım tâze yâr olsun direm meşreb bu ya

Nâtüvân oldum medâr olsun direm meşreb bu ya

**

Bir iki kibrit ile yanmaz fitîli Şem 'î'yâ

Kocadıkca sad-hezâr olsun direm meşreb bu ya

**

Kocaldun iltifât itmezler ey Şem 'î sana hûblar

Zamâne dilberi destinde zerrîn yosma şâb ister

**

Cihân bir kimseye bâkî değil aldanmayun asla

Kanı Leylâ ile Mecnûn kanı Şîrin ile Ferhâd

**

Kesildim harb-ı darb-ı 'âlemün ahz u atâsından

Kocaldım gitdi kuvvet nâtüvânım bî-mecâl oldum

**

Kocadıkca ağlar oldun içinden

İk'ellerün gitmez oldı kıçundan

Eğer Mevlâ geçmez ise suçundan

Zebâniler alur gider nâra hey

**

Pür cefâ bir yâre mecbûrum a cânım sorma hiç

Derd-i 'aşkunla kocaldım nâtüvânım sorma hiç

Şem'i'nin ölüm târihi olarak verilen târihler, doğum târihinde olduğu gibi çelişkilidir. *Tuhfe-i Nâîli*, *Kamûsu'l-A'lâm* ve *Hatimetü'l-Eş'ar*'da H. 1257 olarak verilirken, *Konya Vilâyeti Halkıyyât ve Harsiyyâtı*'nda: "1255 târihinde 57 yaşında olduğu halde vefât eyledi" denmektedir. *Sicill-i Osmânî*'de "1157'de Fevt oldu" şeklinde verilen tarih ise tamamen bir mürettip hâtası olsa gerek. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde de 1839'da vefat ettiği yazılıdır. Yukarıda değindiğimiz gibi altmış yaşında evlendiğini söyleyen şâ'ir, yine bir mısraında "Yaşın altmış iki oldu ağardı kirpiğin kaşın"demektedir. Bütün bunlar dikkate alındığında Şem'i'nin 57 yaşında öldüğünün söylenilmesinin yanlış olma ihtimali yüksektir.

Yukarıdaki mısradan hareketle, 62 yaşında hayatta olduğuna göre vefatı, yaklaşık 1187 olarak kabul ettiğimiz doğum tarihine 62 eklenerek elde edeceğimiz 1249 tarihinden sonraki bir tarih olması icap edecektir. Kaldı ki 1249(1833)'da eşi vefat eden Şem'i ikinci defa evlenir ve şâ'ir bu sıralar altmış yaşındadır. Demek ki vefat tarihi bu tarihten de sonraki bir tarihtir. İbrahim Kendi, Şem'i'nin 1253 (1837)te bir hastalık geçirdiğini, 1254 (1838)te yazdığı kıt'ayı oğlu Mehmed'e vererek mezar taşına yazılmasını istediğini ve kabrinin yerini bugünkü yer olarak vasiyet ettiğini, 1255(1839)te hasta yatağında son şiirini küçük oğluna yazdığını ve ağaçların çiçek açtığı bir nevrüz sırasında ruhunu teslim ettiğini söyler²⁴. *Tuhfe-i Nâilî*'de de bu tarih verilerek "*Kâmus ile Fatîm vefâtını 1257 olarak kayd etmişlerdir*"²⁵ denilir.

Bütün bu bilgileri birleştirdiğimizde 1257 olarak verilen vefat târihinin akla daha uygun geldiğini ve Şem'i'nin H.1186(1772)-1187(1773) ile H. 1255(1839)-1257(1841) târihleri arasında yaşamış olduğunu söyleyebiliriz²⁶.

Kaynakların, "bu şiirden başka şiir yazmamıştır" dedikleri, İbrahim Aczi Kendi'nin hasta yatağında oğluna yazdığını son şiir olduğunu belirttiği²⁷ ve dîvânının yazma nüshalarında son şiir olmamakla birlikte matbu nüshaların çoğunda son şiir olan koşmanın ilk ve son dörtlüğü şudur:

Bülbülden bir nidâ geldi güllere

Safâsın sürmeden geçdi gidiyor

Üftâdeler yalın ayak yollara

Ağlayı ağlayı düşdü gidiyor

.....

Gönüller bâbında beysin paşasın

Mevlâm 'ömür virsün binler yaşasın

Yetiş hey vefâsız helallaşasın

Şem'i ecel câmın içdi gidiyor.

Edebî Şahsiyeti

Dîvan edebiyâtı şâ'irleri, aruz ölçüsüyle yazmış, heceyi pek kullanmamışlardır. Heceyle yazılmış bir kaç şiir görürsük da, bunların sayısı çok azdır. Hâlbuki aynı dönemlerde yaşayan halk edebiyâtı şâ'irleri hece ölçüsünün yanında aruzu da ihmâl etmemiş, onda da başarılı olmuşlardır. Şem'i, hem hece hem de aruz ölçüsüyle çok güzel şiirler vermiştir. Hecenin 6+5 duraklı şeklini tercih eden Şem'i, aruz ölçüsüyle yazdığı şiirlerde şu kalıpları kullanmıştır:

²⁴ *Konyalı Aşık Şem'i Konuşuyor*, s. 190.

²⁵ *Tuhfe-i Nâilî*, Sıra No: 2122.

²⁶ Şem'i'nin Konya'daki kabir kitabesinde doğum ve vefat tarihleri 1777- 1834 olarak yazılıdır.

²⁷ *Konyalı Aşık Şem'i Konuşuyor*, s. 191.

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

Fe'ilâtün(Fâ'ilâtün) Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün(Fa'lün)

Mef'ülü Mefâ'ilü Mefâ'ilü Fe'ülün

Kaynakların ikinci derece bir şâ'ir olduğunu söyledikleri Şem'i'nin dîvânında hayli za'f-ı te'lif vardır. *Sürc-i kalem, sürc-i lisan, od-ı hasret, od-ı nemrut revan-ı al kan* gibi kural dışı tamlamalar yapılmıştır. Saz şâ'irleri, halkın içinden çıkmış, halkın dertleriyle hem-dert olmuş, onlar gibi yaşamış ve onlar gibi konuşmuş şâ'irlerdir. Bu yüzden olacak ki Şem'i şiirlerinde, kuruluşları yanlış olmasına rağmen, halk tarafından kullanılan *nebâtatlar, melâikeler, eflâklar* gibi çoğul oldukları halde tekrar Türkçe çoğul ekleri getirilerek kullanılan kelimelere, halk ağzı söyleyişlere, arkaik kelimelere, atasözü ve deyimlere çokça yer vermiştir:

Sen didikce ölme var ayrılma yok benden sana

Usanun da vazgeçen cânım dimez miydim sana

**

Esme ey bâd-ı sabâ zülfi dilâra sallanır

Irganırsa bir teli rüyunda dünyâ sallanır

**

*Kûy-ı dildârda didim **singildeme** dilki misâl*

'Aklum başuna cem' it orda bir arslan gezer

**

Sırrum fâş eyleme pervâne-veş halka 'ayân

Sabr-ı Eyyüb iste Hak'dan cevri ağyâre tayan

*Derd-mend Şem 'i gedâ **dellenme** üslûbunla yan*

*Âteş-i 'aşkun yakar dünyâyı **çinkalanmasun***

**

Virdün ihsân senge kalkmaz düşdüğü yerde kalur

*Kûh-ı Kâf'ı meyl-i minnetle bugün **ırgatdılar***

**

Esb-i ihsân umduğun beylerde mürvet kalmamış

*Hac yolunda Şem 'i başmağun alup **ağsatdılar***

**

Çamlıbeldir bizim tağ'mız

Sulu suvatlıdır bâğ'mız

Laf dinlemez kulağımız

Ayvazım toldur mey toldur

**

Peyâmı geldi tâ'mir itmeye mi 'mâr ile dostun

Çıkındı 'ankebût hiç turma bu vîrânededen gayrı

**

Eğer himmet irişmezse **kakar** mı secdeden başım

Yönün dergâh-ı Hakk'a döndürür Şem'i nihân ağlar

**

Kurı feryâdile bülbül **uman mı** vuslatı gülden

Yakar başına odlar Şem'i de pervânesiz kalmaz

**

Dâ'imâ süfliyyete tab'iyetündür meyl iden

Nerde bir bezm-i sefih görse ana turmaz giden

Aslı yok zill-i hayâl görse ana '**av 'av iden**

Ne gider destünle bilmem bundan ey idbâr nefis

**

Ehl-i dil kûşe-i vahdetde irer maksûduna

Zâhidâ 'ömür olunca sen hemân **yel durma koş**

**

Seni hoşnûd eyleyenler **yetdiler maksûduna**

Nefsine tâbî' olanlar oldı pişmân elvedâ'

**

Öksedim yâ Rabbenâ cânâna yol vir varayım

Ölmeden cem'iyet-i yârâna yol vir varayım

Derd-i hasretle **başım yasdıkda yol bekler gözüm**

Belki eyler bir devâ Lokmân'a yol vir varayım

**

İçerse şerbet-i lâ'l-i lebünden sükkeri vaslun

Verâ'ı **gözüden** remzile söyler güfteni çeşmim

**

Çekme gam Şem'i anun derdiyle pîr oldum deyü

Söylenür darb-ı meseldir **derd gezer dermân gezer**

**

Hum-i mey pâyımız meyhânedir meskânımız şimdi

Meseldir herkesün kendi vatanı kendüye Bağdât

**

*Donadıp zevrakları deryâ-yı dilde nev-bahâr
Gitmedün enginlere seyr eyledün gezdün kenâr*

**

*Hudâ rezzâk-ı 'âlem gün-be-gün sâ'at-be-sâ'atdir
Bulur taksîmini gendüm değirmen dânesiz kalma*

**

*Bir iki fincan içince aradan kalkar hicâb
Her ne denlû olsa câhil âdemi âdem bilür*

**

*Şem'î aklun başına top eyle fursant var iken
Kimseye bâkî değil fânî cihân zıll-i hayâl*

**

*Kocadıkca ağlar oldun içinden
İk'ellerün gitmez oldu kışundan
Eğer Mevlâ geçmez ise suçundan
Zebânîler alur gider nâra hey*

**

*Zikr-i tesbîhim dilimde evvelâ Allâh Kerim
Her umûrumda **direm** ben dâ'ima Allâh Kerim*

**

*Evlîyâ 'ullâh-ı Mısr'ın yok(dur) içinde 'adet
Serseri gezme takın âdâbunı kendün gözet*

**

*Başı boş hayvân gibi gördüğüne itme sülûk
Divşir aklun başuna virmiş sana 'irfân Hak*

**

*Bir bir ara Hakk'un rızâsını bul
Divşir dâmânunı bu bir ince yol
Habîbün sev Şem'î Hakk'a karîb ol
Bile gît didâr-ı Kırdigâra hey*

**

Hâlet-i nez'e getürdi âteş-i 'aşkun beni

Göz göz oldu sinede dağın dimez miydin sana

**

Cemâlünle müşerref olmayı Mevlâ nasîb itse

Duram başı kabak yalın ayak dîvânda dîvâne

**

Cevr-i dilârâya karnımız tokdur

Tükenmez esrârım söylesem çokdur

**

Tâze tenim sen gelince her gice gâmhâneme

Öyle zan itdim yakın kıldı sabah atdı şafak

**

Bu eyyâm-ı şitâda ism-i Hâfız dilde ezkârı

Tüyün atmış soyunmuş kurd gibi Şem'i gezer 'üryan

**

Şem'i yaş almış işün bitmiş yiter evlendiğün

Pîr olan âb-ı hayât içse olur zann itme şâb

**

Muhabbetle yanan Şem'i söyünmez

Bu pendim gûşuna sa'y eyle menkûş

**

Söyündürdün fitil-i Şem'i'ni bârân-ı mihnetle

Tolanmaz başıma pervâne nârım aldun ağlatdun

**

Bu derdün âteş-i 'aşkın hemân pervânede sanman

Uyandırdım derûnum Şem'i'ni nâra beğendirdim

**

Kulun Şem'i gedâyı koyma lûtf it zâr-ı zulmetde

Uyandır nûr-i 'aşkunla çerâğım yâ Resûla'llah

Şem'i, Dîvân edebiyâtının tanınmış şâ'irlerine nazireler yazmıştır. Bu nazirelerde çok yakın benzerlikler görülür. Mesela Nedim'in "kâfir" redifli gazelindeki:

Sana kimisi cânım kimi cânânım deyü söyler

Nesin sen doğru söyle cân mısın cânân mısın kâfir²⁸

²⁸

Nedim Dîvânı, Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1972, s. 267.

beytinin ikinci mısrası Şem'i'de hemen hemen aynıdır:

*Gülirse bir yüzün ol bir yüzün dâ'im 'itâb eyler
Nesün sen toğrı söyle dost musun düşmân misun kâfir
Fuzûli'ye yazdığı bir nazirede:*

*Ben beni bilmem neyim dünyâ nedir 'ukbâ nedir
Söyleyen kim söyleden kim 'aşk nedir sevdâ nedir*

diyen Şem'i'nin bu beyti, Fuzûli'nin şu beytine mânâca ne güzel benzer:

*Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Men kimem sâki olan kimdir mey ü sahbâ nedir²⁹*

Fuzûli'ye nazire olarak yazılan bir gazel de şöyledir:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Şeyh-i kâmil tâlibiz tekkende hizmet bekleriz
Çillekeş dervîşleriz kesretde vahdet bekleriz

Sîne-i mecrûhumuz hâli değildir yâreden
Sâkiyâ bîmârunuz derdile şerbet bekleriz

Eylemek maksûdumuz ol şâha icrâ-yı kemâl
Pehlivân-ı 'arsa-i meydânda kisbet bekleriz

'Âşık-ı sâdiklarız didâr-ı yâre müştâkız
Sûfiler zann itmesün mahşerde Cennet bekleriz

Derd-i 'aşkile efendim Şem'i'yâ hasır yakıp
Ey şehinşâh-ı cihân bâbunda kısmet bekleriz

Şem'i, kendisinden sonraki dönemlerde yetişmiş şâ'irleri de etkilemiştir: Mesela, "Sebebsiz gurbetin kahrını kimse ihtiyâr etmez" mısraını Atilla İlhan şöyle kullanmıştır:

*Ya duvardaki mısralar ne demişti serseri şâ'ir
-Hâlâ ezberimdedir*

²⁹ Fuzûli, Leylâ ile Mecnûn, "Nedir" redifli gazel

“Kişi” demişti

“Kendi arzusuyla terk-i diyar etmez

Sebepsiz gurbetin kahrını kimse ihtiyar etmez”³⁰

Büyük şâ'irlerimizden Arif Nihat Asya da Şem'î gibi düşünmüş, Şem'î gibi duymuş ve hislenmiştir. Şem'î'ye: “*Şad Murâd Ceyhun Tuna Nil ü Fırat benden çıkar*” mısrasını yazdıran duygu, Arif Nihat Asya'ya:

Fırat niçin, Dicle niçin, Aras niçin

Benden doğar, bana dökülmez³¹

beytini yazdırmıştır.

Şem'î'nin şiirlerinde aşk başta olmak üzere mahalli hayat ve tabiat ayrı bir yer tutar. Sadece şu beytinde bile O'nun samimi hislerini, aşkı ve tabiatı iç içe kullanımını görmek mümkündür:

Esme ey bâd-ı sabâ zülf-i dilârâ sallanır

Irganırsa bir teli rûyunda dünyâ sallanır

Gazel, semâî, divan, koşma tarzındaki şiirlerinde içtimâî, ahlâkî ve târihî konulara yer veren Şem'î'nin, Dîvân edebiyâtı şâ'irlerinin çoğunda olduğu gibi san'atının temel unsuru aşktır. Bu aşk, hem dünyevî hem uhrevî aşktır. Şâ'ir, ne tamamen kendini mânevî aşka vererek maddî aşktan uzaklaşmış, ne de dünyevî aşka tutulup İlâhî aşkı unutmuştur. Zaman zaman her iki aşkı da yaşamış ve şiirine konu edinmiştir. Daha dîvânını yazmaya başlarken canını aşk yoluna kurban ettiğini;

Hamd-i Rahmân eyleriz başlandı dîvân ibtidâ

Bir cânım var râh-ı 'aşka oldı kurbân ibtidâ

beytiyle söyleyen şâ'ir başka bir şiirinde de:

Dahi toğmadan evvel uğramışdım bu sevdâya

Serimden âteş-i 'aşkı çeker ser 'arş-ı a'lâyâ

diyerek aşka ne kadar mübtelâ olduğunu belirtir. Aşk deryâsından nasibini alan Şem'î, duydukça coşar, coştukça söyler. Yaratılan ve yaratılan sevgisinden müteşekkil olan aşk âteşi, şâ'irin gönlünde günden güne artar:

'Aşk meyinden Hak bize bir cür'a ihsân eyledi

Nûş idüp bezm-i elestden rûhumuz buldu safâ

³⁰ Atilla İlhan, *Dıvar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1977, s. 93.

³¹ Arif Nihat Asya, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, “Ağrı”, Ötüken Yay., İstanbul, 1977.

*Başladı mevc urmağa deryâ gibi sultân-ı 'aşk
Bâd-ı 'aşk günden güne buldı derûnumda nemâ*

Şem'î, aşkın kitâbının ve şarâbının kendisinde olduğunu söyler. Aşkı öğrenmek isteyenler bu kitâbı okumalıdır. Bu kitâp şâ'irin dîvânı, şarap da dîvânındaki şiirleri, sözleridir:

*Kim okursa vireyim 'aşkun kitâbı bendedir
Sendeki muzmer su'âlün her cevâbı bendedir*

*Gün-be-gün sâ'at-be-sâ'at günler ahşam olmada
Sâkıyâ al gel kadeh 'aşkun şarâbı bendedir*

Şem'î aşk yüzünden şânı, şöreti bıraktığını söylerken, yine aşk var iken tesbîhe-seccâdeye ihtiyacının olmadığını belirtir:

*'Aşk meyinden nûş iden tâcı kabâyı neylesün
Leylâ'ya Mecnûn olanlar soyunur 'uryân gezer*

*Sana tesbîh ile seccâde gerekir pîrim
Bana da su yerine şîre-i engûr olsun*

Şem'î'nin sevgisi saftır, temizdir, billurdur. O'nun aşkında menfaat, beklenti yoktur:

*'Âşık-ı sâduklarız didâr-ı yâre müştâkız
Sûfiler zann itmesün mahşerde Cennet bekleriz*

Yaratılanı Yaratandan dolayı sevmenin sırrına vâkıf olan koca âşık şöyle der:

*Terk-i dünyâ terk-i 'ukbâ olanlar
Pîre-zen sûretli dünyâyı neyler
Bâb-ı 'aşkun miftâhını bulanlar
Ben 'âşıkım deyü da'vâyı neyler*

*Şem'a yakdım dostlar dü per ü bâli
Çıkıyor fikrimden dostun hayâli
'Âşık olan ister elbet cemâli
Cenânsız Cennet-i a'lâyı neyler*

Şem'î'nin beşeri ve İlahi aşkını dile getirdiği birçok şiiri vardır. Bir gazelinde şunları söyler:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

İhtiyârım tâze yâr olsun direm meşreb bu yâ
Nâtüvân oldum medâr olsun direm meşreb bu yâ

On iki on üç yaşı bâlâ büleddir nâzenîn
Hem şîrîn hem şîvekâr olsun direm meşreb bu yâ

Lâle gül sümbül açılsun bâğ-ı hüsnünde hezâr
Gül yüzi nev-i bahâr olsun direm meşreb bu yâ

Her makâma âşnâ olsun hem icrâ eylesün
Pür-hüner sâhib-şi'âr olsun direm meşreb bu yâ

Daşısın kargı kılıç mânend-i Sâm şeşhâneli
Gâhi de esbe süvâr olsun direm meşreb bu yâ

İstemem zenne kıyâfet olsa mahbûb-ı cihân
Hem yiğit hem yârigâr olsun direm meşreb bu yâ

Bir iki kibrit ile yanmaz fîlî Şem'î'yâ
Kocadıkca sad-hezâr olsun direm meşreb bu yâ

San'atkârlar ve dolayısıyla şâ'irler, içinde yaşadıkları toplumun ve olayların aynası durumundadır. Gördükleri ve yaşadıkları her türlü olayı gözlemler, tespit eder ve şiirlerinde yer verir. Bir ramazan bayramıdır. Kadınlar alay alay bayram gezisine çıkmışlardır. Güzeller sokakta karşılaştıklarında sarılıp bayramlaşır. Bunu gören âşık Şem'î manzarayı fotoğraf makinesi gibi tespit eder ve şu gazeli söyler:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

‘İdüniz olsun mübârek dilberâ bayramlaşun
‘Âşık-ı sâdıklarız biz evvelâ bayramlaşun

Küs olanlar barışır bayram günüdür lâ-cerem

Beytünüzden def olsun mâcerâ bayramlaşun

Büsbütün gökde melekler birbirine müjdeler
Kulların 'afv itdi Mevlâ merhâbâ bayramlaşun

Yine bu miskîne vir gitmez yabana fitrayı
Çok du'â kılsun size bu Şem'î'yâ bayramlaşun

Başka bir misal verelim. 1239- 1823 senesinde Konya'da kış şiddetli geçer ve kısmî bir kıtlık meydana gelir. Mübarek ramazan ayı sıkıntılı geçer. Şâ'ir bir şiirinde de bunu dile getirir:

*Yağ piriñç kahve duhân lahim 'asel mangır hû
Derd-mend Şem'î gedâ böyle ramazan olmaz*

1252(1836) yılında bahar kurak geçer ve zahire darlığı baş gösterir. Konya'nın zenginlerinden Hacı Fettah Ağa halka, yüksek fiyatla buğday verir. Şem'î de ödünç buğday almak için gittiğinde geri çevrilir.³² Bunun üzerine Şem'î şöyle der:

*Mübtelâ-yı derd olaldan bir tabîb buldun mu sen
Dâ'im ağlar gezersün binde bir güldün mü sen*

*Vaktin Eflâtunı olsan da behân bir akçedir
Ey deli dîvâne gönliüm haddüni bildün mi sen*

*Turmayıp bâb-ı tevekkülde kanâ'at itmeyüp
At sürüp meydân yirinde mat olup kaldun mı sen*

*Hak seni halk eylemezden virdi rızkun evvelâ
Elli beş yaşuna girdün Şem'î aç oldun mı sen*

Birçok şâ'irimiz gibi Âşık Şem'î de kıştan, baharın gelişinden, çeşitli eğlencelerden söz eden rengârenk şiirler yazmıştır. Şiddetli geçen kışın ardından gelen baharı,

Hamdüli'llâh halâs olduk şitâdan

³² Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor, s. 188.

Hakk'a hamd ü şükür Yezdânımız var

beytiyle başlayan "destan" ile dostlarına müjdelere. Yine,

Peyk-i evvel bahâr olur nümâyân

Diler menekşe'î destâr-ı cânân

beytiyle başlayan "destan" ve

Göründi nevbahâr bülbül terennümle ider feryâd

Tuyar erbâb-ı diller gussa-i gamdan olur âzâd

beytiyle başlayan "divan" bu konuda yazılanlardan bazılarıdır.

Bunlardan başka Şem'i'nin küçük dîvânında daha birçok farklı mevzûda şiire rastlamak mümkündür.

Mevleviliği

Bazı kaynaklarda -Şem'i Dîvânının yazma nüshalarından ikisinin başında yer alan- "besmele manzumesi"ndeki;

Mevlevîyem Mevlevîyem pîrimiz Monlâ-yı Rûm

Şâh-ı Kutbü'l- 'ârifindir ser-firâz-ı evliyâ

beytine dayanarak, Şem'i'nin Mevlevî olduğu belirtilir. Bu kaynaklardan Fatin Tezkiresi'nde "Konya ehâlisinden ve tarikat-ı Mevlevîye müntesiblerinden olup..." denilir. İbnü'l-Emin Mahmut Kemâl de aynı kaynağı mehz göstererek: "tarikat-ı Mevlevîye'ye mensubiyeti "Mevlevîyem Mevlevîyem pîrimiz Molla'yı rûm" mısraı gibi bazı nazımlarından müsteban oluyor" der. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*'nde de "Konya mevlevihânesi şeyhi olan Mehmed Hemdem Said Çelebi'nin yakınları arasına girdi. Mevlevî tarikatına intisap etti" kaydı vardır. *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor* adlı çalışmada da, Şem'i'nin helvacılık işine 1239 (1823) yılında son vererek zamanının büyük kısmını Mevlevî dergâhına hizmete ayırdığının ve ruhunu Mevlevilikle doyurmaya başladığının söylenilmesi de bu bilgileri destekler niteliktedir.³³

Şem'i, tamamında Konya vilayetini anlattığı bir şiirinde "ney" ve "kudüm"den söz ederek "Şâh-ı kutbü'l-ârifin" dediği "Hazret-i Monlâ-yı Rûm"un dervişi olduğunu belirtir. "Sen de eyle bâb-ı Mevlânâya turma intisâb" diyerek başkalarını da bu yola davet eden Şem'i medhiyesinde, "civâr-ı Mevlânâ'da" kemâl erbâbının bulunduğunu söyler:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1

³³ Bk. *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor*, s. 88.

'Aşk u şevk ile kurulmuşdur binâsı Konya'nun
Anun için bâd-ı Cennetdir hevâsı Konya'nun
Hicrine mahbûbunu kılmış muhayyer 'âşığı
Da'vet itmiş dostuna olmuş hevâsı Konya'nun
2

Hor gezer âdemleri ammâ velî 'irfân olur
Hâfızî gâyet cerî 'âlimleri 'ummân olur
Hâsılı bir katre âbın nûş iden aslan olur
Gâlibâ toprağınun bu iktizâsı Konya'nun
3

Açdı cândan yâreyi gûş eyledik neyle kudüm
Biz anun dervîşiyiz inkârımız yok bi'l-'umûm
Şah-ı Kutbü'l-'ârifindir Hazret-i Monlâ-yı Rûm
Şühbesiz makbül-i Hak'dır evliyâsı Konya'nun
4

Bülbül elhân eylemez bu beldede vakt-i seher
Zikr-i Mevlânâya mani' olmuş ana murg meğer
Heft-kışverde hezâr 'âşıkları yâ hû çeker
Zümre-i nâdân değildir mübtelâsı Konya'nun
5

Evliyâsım eyleyem dersen eğer bir bir hisâb
Eylesem icmâl-i tafsîlin olur bin cild kitâb
Sen de eyle bâb-ı Mevlânâ'ya turma intisâb
Ordadır 'âşıkların açık livâsı Konya'nun
6

Konya'da mânend-i Eflâtun misâli var ricâl
Gösterir Âyîne-i İskenderî'den hûb cemâl
Bulunur civâr-ı Mevlânâ'da erbâb-ı kemâl
Her şebih rûz eylemiş Şems'ün ziyâsı Konya'nun
7

Kış olunca tonanır ahbâbla vahdet-hâneler
Kurılır bâzâr-ı 'aşk ma'mûr olur kâşâneler
Şem'i 'aşka per yakar pervâz virir pervâneler
Yaz olunca var Merâm üzre safâsı Konya'nun

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1

Okutur 'âlimleri mantık ma'ânî Konya'nun
Remzile söyler tasavvuf şâ'irânı Konya'nun
Evhadeddin Şems-i Tebrîz Şeyh-i Sadr Sâhib 'Atâ
Bârigâh-ı evliyâdır çevre yanı Konya'nun

2

Güçlü eyler çeşmine toprağımı ashâb-ı dîn
Keşf olur erbâbına esrâr-ı nûr-ı 'âşikîn
Hazret-i Monlâ-yı Rûmî bunda kutbü'l-'ârifin
'Arşa toğrı kurulur 'aşk merdibânı Konya'nun

3

Her seher vaktinde gülbang çekilür yâ Hakk deyü
Âsitân-ı pîre dirler Kâ'betü'l-'uşşâk deyü
Ez-kadîm darb-ı meseldir Konya'ya var bak deyü
Söylenür dillerde dâ'im dâsitanı Konya'nun

4

Ben ne hâcet medh idem Konya makarr-ı evliyâ
Sahibü'l-keşşâf olanlar var dimişler enbiyâ
Şüphesiz üstâd-ı küldür derd-mend **Şem'î** gedâ
O da miskin pür-kusur sâhib-divânı Konya'nun

Şem'î'nin bazı şiirlerinde Mevlânâ'ya olan aşkını, Mevleviliğe bağlılığını, evlâd-ı Mevlânâ'ya intisâbını ve bu yolda cân fedâ edişini görmek mümkündür. Bu gazellerden bazıları şunlardır:

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

Biz makarr-ı evliyâ-yı şâr-ı Mevlânâ'dayız
Tâ elest bezmindeki ikrâr-ı Mevlânâ'dayız

Rahm-ı mâderden açılmışdır delikler sînede
Ney gibi eyler âvâz esrâr-ı Mevlânâ'dayız

Tekke-i kandiline ‘âşıklar eyler bahş-ı cân
Çillekeş dervîşleriz dîdâr-ı Mevlânâ’dayız

Her ne denlü varise ‘isyânımız mağfûr olur
Sâyebân-ı sâye-i Hünkâr-ı Mevlânâ’dayız

Himmet-i fânûsun altında bulundun **Şem’î**’yâ
Hamd-i Yezdân idelim cîvâr-ı Mevlânâ’dayız

Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilâtün Fâ’ilün

‘Arz-ı hâlim evvelâ evlâd-ı Mevlânâ’ya hû
İntisâbım ibtidâ evlâd-ı Mevlânâ’ya hû

Yalnız bir ben değil bende ne denlü var ise
Eyeleriz dâ’im du’â evlâd-ı Mevlânâ’ya hû

Heft-i kişver şâhına baş eğdirir ecdâdına
Ser-fîrâz-ı evliyâ evlâd-ı Mevlânâ’ya hû

‘Idünün kurbânıyam dir her kime itsem su’âl
Biz de cân itdik fedâ evlâd-ı Mevlânâ’ya hû

Sırmadan tâç işlemiş âh u hüner ey **Şem’î**’yâ
Tâc-ı cevherden sezâ evlâd-ı Mevlânâ’ya hû

Şem’î şiiirlerinde *Hazret-i Mevlâna, Hazret-i Monlâ-yı Rûm, Hazret-i Mevlâ-yı Rûmî, Nesl-i Mevlânâ, Şems-i Tebriz* gibi ifadeler kullanır:

Geldi kudretu’llah uyandı dünyâ

Bu gazâya cümle oldu müheyyâ

*Ser-fîrâz evliyâ **Hazret-Mevlânâ***

Yanmca İbrahim Edhem berâber

**

*Açdı cândan yâreyi gûş eyledik neyle kudüm
Biz anum dervîşiyiz inkârımız yok bi'l-'umûm
Şâh-ı Kutbü'l-'ârifindir **Hazret-i Monlâ-yı Rûm**
Şüphesiz makbûl-i Hak'dır evliyâsı Konya'nun*

**

*Güçli eyler çeşmine toprağını ashâb-ı dîn
Kef olur erbâbına esrâr-ı nûr-ı 'âşikîn
Hazret-i Mevlâ-yı Rûmî bunda kutbü'l-'ârifîn
'Arşa toğrı kurulur 'aşk merdibânı Konya'nun*

**

***Nesî-i Mevlânâ** 'ayân-ı beldenün hem hânedânı
'Arz ider celâl yüzünden dâ'imâ hüsn ü cemâl*

**

*Okudur 'âlimleri mantık ma'ânî Konya'nun
Remz ile söyler tasavvuf şâ'irânı Konya'nun
Evhadeddîn **Şems-i Tebrîz** Şeyh-i Sadr Sâhib 'Atâ
Bârigâh-ı evliyâdır çevre yarı Konya'nun*

Şemî Konyalıdır, burada doğmuş büyümüştür. Konya ve Mevlânâ ile ilgili birçok şiir söylemiştir. “Mevlevîyem” diyen şâ'irin dîvânında “Bektâşi” tarzı şiirleri de vardır. Çünkü Şemî, rind-meşreb bir şâ'irdir. Birçok şâ'irimiz gibi O da tarikatleri özünde birleştirmiş, hepsini gönülden sevmiştir. Peygamber Efendimize olan sevgisini na'tlerinde dile getirirken, bazı şiirlerinde Mevlânâ'nın yanısıra Hz. Ali'den ve Kerbelâ Şehitlerinden de içten duygularla bahseder:

Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün Mefâ'îlün

*Makâm-ı dilgüşâdan eyleyün seyrân-ı Mevlânâ
Devâm-ı 'ömr-i devletle sürün devrân-ı Mevlânâ*

*Ne haddim var efendim ben sana 'arz-ı kemâl itmek
Sana bu 'ilm-i 'irfân kenz-i 'aşk ihsân-ı Mevlânâ*

Çalınsun ney kudüm dervîşleri devr-i semâ eyler

Okunsun her seherde savtile divân-ı Mevlânâ

Muhabbetlü ‘azîz Şem‘î gelür her gün ider îmâ
‘Aceb mi gelseler tebrîkine Rûhân-ı Mevlânâ

Ara bul âstân-ı ‘izzetinde mâ‘den-ı ‘aşkı
İderse katreyi ‘ummân ider irfân-ı Mevlânâ

Erenler himmetiyle Şem‘î’yâ târih ararlarsa
Merâm üzre disün sa’yim yeder meydân-ı Mevlânâ

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Bağçe-i Monlâ-i Rûmî’den yetişdi bir nihâl
Meyvedâr olsun dırahtı bulmasun asla zevâl

Ben ne hâcet eyliyem tâ‘bîr-i ‘irfânın size
Her bir ahkâmında hükmi ‘asr-ı Eflâtun misâl

Sâye-i lütfiyle ihyâ eyledi bu beldeyi
Gün-be-gün olmaktadır hem şöhreti beyne’r-ricâl

Nesl-i Mevlânâ ‘ayân-ı beldenün hem hânedânı
‘Arz ider celâl yüzünden dâ’imâ hüsn ü cemâl

Bir du‘âdır Derd-mend Şem‘î gedânun hizmeti
Mansûb-ı hükmin dirâz itsün Hudâ-yı Zü’l-celâl

İ.A.Kendi, Şem‘î’nin -Divanında bulunmayan- bir “destan”ın “*Sene bin iki yüz otuz dörtte ey Şem‘îya// Gönlünde değil mavi kubbe-i hadraya gel*” mısralarından sonra “*İşte görülüyor ki aşık Şem‘î Mevleviliğin hakikî saliklerinden olmakla beraber her yönde bu tarîkın hazreti Ali ve âliâba muhiblik kolu bendelerinden olduğunu yukarda geçen (hizmet eyleyenler babı ali’de) mısra’lı ve ondan sonra (Hacı Bektaş Velinin bindiği cansız divar; Mazharı*

nuruâli'dendir ana ol yadigâr) diye başlayan mersiyesinden iyice anlaşılır"³⁴ diyerek Şem'i'nin Mevleviliğe bağlılık derecesine ve onun Hazreti Ali muhibi rind bir şâir oluşuna vurgu yapar.

Şem'i'nin İstanbul'a gidişinde yakın dostu Süruri ile birlikte yolları Kagıthane'ye düşer. Şem'i, İstanbul'da Bektaşilik âyin ve erkânını görmek ister. Şem'i'nin arzusu üzerine akşam Bektaşi dergâhına giderler. Orada bulunanlarla birlikte kendilerine de kahve ikram edilir ve iltifatta bulunulur. Şeyh efendinin salona girmesi üzerine orada bulunanlar halka olur, Bektaşi şâirleri ney, ut, keman, def eşliğinde nefes ahengine başlanır. Güzel bir zaman geçirilir. Şem'i şu "semai"sini de bunun üzerine yazar³⁵

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

1

Bir tıfil nevres fidân gördüm bugün Bektâşi'dir
Gözleri görmez cihânı on üç on dört yaşındır
Sihriyle bend eylemiştir çeşmi çâr ü 'âlemi
Gerçi bir torlakdur ammâ 'âlemün kallaşıdır

2

Muntazır teşrîfine yârün hezâr bîçâreler
Pâyına düşmüş yatarlar 'âşık-ı âvâreler
Sengi bir kez nîm-nigâh itse hezâr bin pâreler
Kibriği tîr-i kazâ kudret-i kemân kaşıdır

3

Destine almış abûnîden üzenği ecderi
Medh ider âvâz ile meydânda nâmı Hayderi
Saf-be-saf çizmiş beyâz gerdâna Hindü leşkери
Leşkere ser-'asker olmuş şâh-ı teslîm taşıdır.

4

Her makâma âşinâdır okumuş 'ılm-i usûl
Ben mürîd oldum ana istemez ol şâhım kabûl
Dergehünde Şem'i' mi evvel gulâm itdiyse ol
Bu cünûn anda iken çok dervîşe taş taşıdır

³⁴ Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor, s. S. 39.

³⁵ Bk. Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor, s. 185.

Mevlevî şeyhi Hemdem Çelebi ve Bektaşî kolundan Âşık Dertli Şem‘î’nin yakın dostlarından. Bir defasında Konya’da Türbe Kahvesi’nde Dertli’nin de bulunduğu mecliste Şem‘î sazını ele alıp saz eşliğinde yanık sesiyle hüseyini makamında şu **müseddes-i mütekerriri** okur³⁶:

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

Hâcî Bektâş-ı Velî’nin bindiği cânsız divâr
Mazhar-ı nûr-ı ‘Ali’ dendir ana ol yâdigâr
Nâgra-i düldül iderdi arş-ı a’lâda karar
Sad-hezâr bin kâfiri bir nâgrada itdi figâr
Didi arslanım ‘Ali’dir kudretiyle Kird-gâr
Lâ fetâ illâ ‘Ali lâ seyfe illâ Zül’l-fikâr

Koydular başın o şâhın Kerbelâ Meydânına
Basdılar parmakların Şâhım Hüseyünün kanına
Urdu sikkîni pelitler kıymadan gerdânına
Bu hakâretler yaraşmazdı o Şâhın şânına
Düşmedi kanı yere ol demde çağırdı gubâr
Lâ fetâ illâ ‘Ali lâ seyfe illâ Zü’l-fikâr

Emr-i Hakk’la şâh Hasan ile Hüseyin oldu şehîd
Ağlaşup gökden melekler itdiler mâtem-şedîd
Biz de evlâd-ı Resûlüz eyleriz mâtem cedîd
Ol yezîd Mervânı Hakk itsün cinânından ba’îd
İns ü cin gökde melek hakkında eyler inkisâr
Lâ fetâ illâ ‘Ali lâ seyfe illâ Zü’l-fikâr

İşidip bu hâlî Cennet ehli giydi karalar
İki cihân serveri açdı derûnda yâreler
Nûr-ı Hakk’a karışup gitdi o dem mâh-pâreler
Haşre dek kan ağlasunlar âşık-ı âvâreler

Bu muhabbet **Şem'i**'dir tâ haşre dek böyle yanar
Lâ fetâ illâ 'Ali lâ seyfe illâ Zü'l-fikâr

Bektâşi tarzı başka şiiri de bulunan Şem'i, bu şiirlerinde Hz. Ali'den, Kerbela Şehidlerinden, Bektâşilerden içten duygularla bahseder:

Mısr'ı ihyâ eylemiş evlâd-ı mahhûb-ı Hudâ
Nûr-ı 'ayn-ı Mustafâ ibn-i 'Aliyyü'l-mürtezâ
Beyt-i evvel ravza-i pâk-i şehîd-i Kerbelâ
'Ömrün ifnâ eyledün gelmez huzûrunda gınâ
Âsitân-ı Hasaneyn eylen ziyâret evvelâ
Bâ-husûs oldur şefâ'at hazini rûz-ı cezâ

'Arz-ı hâlim virmişem ben kendi destimle şehâ
Âl-i evlâd-ı Resûlu'llâh'a cân olsun fedâ
Cedd-i pâk-ı Mustafa'dan ümmetin itsün recâ
Hacca gitmezden evvel olup ben Derd-mend Şem't gedâ
Âsitân-ı Hasaneyn eylen ziyâret evvelâ
Bâ-husûs oldur şefâ'at hâzini rûz-ı cezâ

**

Râh-ı Hakk'a ibtidâ der-bân olur Bektâşiler
Tekke-i 'aşka girer mihmân olur Bektâşiler
Tâc (ü) tahtı terk ider İbrâhim Edhem 'aşkına
Varlığından soyunur 'uryân olur Bektâşiler

Anların kalbine 'âşık basıyor ism-i gıdâ
Oldılar bezm-i elestden cevr-i cânâna rızâ
Cânı başı acımaz dost yoluna eyler cüdâ
Kebs-i İsmâ'il gibi kurbân olur Bektâşiler

Bir güzel hâlet gelir tâcı urunca re'sine
Şems gibi eyler tulû' nûr-ı muhabbet **kalbine**
Her kaçan bassa ayak sıdk ile 'irfân bezmine
Gâh olur cân gâhi de cânân olur **Bektâşiler**

Gâh semâya uzadır destini 'ankâyı tutar
Gâhi ejderhâ olur bir demde dünyâyı yutar
Gâh za'îfû'l-hâl olur Şem'î gibi mûrdan beter
Gâhi tâcı altına pinhân olur Bektâşîler

Şem'î rind-meşreb yapıya sahip, Bektaşîliğin olgunluk merhalesi sayılan Melamilîğe ulaşmış bir şâ'irdir. Kendisi, mâsivâdan el çekerek melâmet hil'ati giydiğini, bunu haşre dek red etmeyeceğini söyler:

Mâsivâdan çekdim el giydim melâmet hil'atin

Didiler zapt itmemiş kullâb bu dîvânesin

**

Haşre dek red itmeyiz giydik melâmet hil'atin

Dest-i sâkîden elest bezminde itdik bâde nûş

**

Melâmet hil'atin giy ey dilârâ-ı fenâdan geç

Rızâu'llâha meyl it cennet-i bâğ-ı bekâdan geç

**

Giy melâmet hil'atin nâmûs u ârı eyle terk

Derd-mend Şem'î gedâ didâr senün olsun senün

Şem'î'nin Mevlevîliği hususunda elimizde fazla malumat yoktur. Hangi tarihlerde ve kimlerden yetiştiği, mürşidinin kim olduğu, bin bir günlük çileye girip girmediği kesin olarak belli değildir. Bu konuda İbrahim Aczi Kendi, Şem'î'nin başına Mevlevî serpoşu külah giymek istediğini ve bu arzusunu zaman zaman Hemdem Çelebi'ye hissettirerek müsaade istediğini belirterek şunları söyler: “*Fakat Mevlevilik usul ve ananesine göre sülaleden olmayan veya degahta bin bir gün çilekeşlik hizmetini yapmayanlar külah giymeye istihkak kesbedemezlerdi. Hal böyle olunca Hemdem Çelebi Âşık Şem'î'ye doğrudan doğruya (sikke) yani gülah giymesine izin veremiyordu*”³⁷ Bu küçük ama önemli bilgiden Şem'î'nin, Mevlevilikte önemli bir basamak olan bin bir gün çilekeşlik hizmetini yapmadığını anlıyoruz. Sözün özü, “Mevleviyem” diyen birinin Mevlevîliğinin derecesinin ne olduğuna biz karar veremeyiz. Bunun tartışılması da pek şık olmasa gerek. Bu açıdan bakıldığında- Mevlevîliğin bütün âdâb ve erkânı içinde yetişerek ömrünü ve eserlerini bu yola ayıran Sultan Divânî, Sabuhi Ahmed Dede, Şeyh Galip, Esrar Dede gibi bütün kaynaklarda Mevlevî Divan şâiri

³⁷ Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor, s. 113.

olarak zikredilen şahsiyetler derecesinde olmasa da- Şem'i de Mevlevidir ve birçok şâirimiz gibi Mevleviliğin âdâbını ve erkânın ruhen yaşamaya ve eserlerinde yaşatmaya çalışmıştır. O, birçok şâ'irimiz gibi tarikatleri özünde birleştirmiş, hepsine gönülden bağlanmıştır. Bununla birlikte gönlündeki Mevlevîğin yeri başkadır. Yukarıda değindiğimiz gibi babasının vefatından sonra üzerine aldığı helvacılık işine son vererek zamanının büyük kısmını Mevlevî dergâhına hizmete ayırması bunun güzel bir göstergesidir.

Dîvânı

Konyalı Şem'i, vefatından sonra zengin-fakir herkesçe okunarak hayr ile anılmak için ve onlara yâdigâr olsun diye dîvân tertip etmiştir. Yaratana Hamd ederek başladığı divanı yârin medh edildiği şiirlerle doludur. Böylece onun kendi sözlerinden bir divan sahibi olduğu anlaşılmaktadır:

Yâdigâr olsun deyü dîvân tertîb eyledim

Okusun hayr ile yâd itsün bizi bâ y u gedâ

**

Hamd-i Rahmân eyleriz başlandı dîvân ibtidâ

Bir cânım var râh-ı 'aşka oldı kurbân ibtidâ

**

Müyesser olmadı pervâne-veş Şem 'i' mi yandırmak

Hemân yâr medhi dîvânında kaldı neyleyem eyvâh

**

Yakdığın demden fütîl-i Şem 'i' mi âteşlere

Toldı eş'ârunla dîvânım dimez miydim sana

**

Ben ne hâcet medh idem Konya makarr-ı evliyâ

Sâhibü'l-keşşâf olanlar var dimişler enbiyâ

Şühbesiz üstâd-ı küldür Derd-mend Şem 'i' gedâ

O da miskîn pür kusûr sâhib-dîvânı Konya'nun

Gazel, semai, divan, koşma, muhammes, kalenderi, mersiye, destan, methiye vb. tarzda hece ve aruz vezniyle yazılan manzumelerden oluşan Şem'i Dîvânı'nın aşağıda tavsifi

bilgilerini vereceğimiz dört yazma nüshasını ve 30'a yakın matbu nüshasını tespit edebildik. Matbu nüshaların çokluğu onun, zamanında ve sonraları-Yunus Emre Divanı gibi- halkımız tarafından ne kadar çok sevildiğini ve sevilerek okunduğunu göstermektedir.³⁸ Bu matbu nüshalar üzerine İbnü'l-Emin Mahmut Kemâl³⁹ şöyle der: “*Matbû divânların üçünü üniversite kütüphânesinde gördüm: 1-İbrahim Efendi tezgâhında beyaz kâğıda 1290'da, 2- Yine o tezgâhta sarı kâğıda 1291'de basılmıştır. “Vasıf” yazısıyladır, 3-Sarı kâğıda basılmıştır. Basıldığı sene ve matbaa gösterilmemiş ise de, bunun da İbrahim tezgâhında tâb edilmiş olması melhuzdur, 4-Kütüphânemdedir. Mercan'da Pastırmacı Hanında, İbrahim Efendi Tezgâhında 1287'de basılmıştır. Dördü de taş basmasıdır. İmlâları hatalıdır. Bu dört İbrahim'in bir kişiden ibâret olduğu şüphesizdir.*”

Şem'i Dîvânı'nın basmalarında gerçekten önemli hatalar, noksanlıklar ve karışıklıklar vardır. Bu hususta İ.A.Kendi eserinde verdiği 8 beyitlik bir “divan”ın sonunda: “*Bu divan gerek cönklerde gerek basmalarda birçok kelime eksikliği ile yazılmıştır. Bilhassa basmalarda kasden tahrif şekli gibidir.*”⁴⁰; yine sekiz beyitlik başka bir “divan”ın sonunda da: “*Bu divan Şem'i'nin basma divanlarında noksan ve ayrı ayrı cümlelerle değişiktir*” şeklinde bilgi verir.⁴¹ “*Kendi, “Zıkr-i tesbihim dilinde evvelâ Allah kerîm// Her umûrunda derim ben dâ'imâ Allah kerîm*” beytiyle başlayan yedi beyitlik bir başka “divan”ın altıncı beyti olarak verdiği “*Bir gün olur yıkılır bu dârünnedve Medreseler// Başka değil benden budur duâ Allah Kerim*” beytini vererek şu “*Bu iki mısra, basma divanından çıkarılmıştır. Biz bunu ve bu izahatı Şem'i'nin son demlerinde onunla düşüp kalkan ve mahalleimizde komşu bulunan seksen yaşında ihtiyar şâir Burhan Dede merhumun nezdindeki cönkten aldık*”⁴² şeklinde notlarını kaydederler.⁴³

Şem'i Dîvânı'nın basımıyla ilgili olarak Kendi'nin verdiği şu bilgileri de buraya kaydedelim: “*Rind bir şâir olan Asıf Bey Şem'i'nin bu derece intikalli şiirlerinden çok mütehasıs olarak meclisde hazır kafadarlarıyla birlikte aşık Şem'i'nin hatırasını yâd için İstanbulla getirdiği divanının basdırılmasına gayret ve yardım edeceklerini kararlaştırdılar. Aşık Süruri de bu işe memnun olarak yazı ve tashih işini üstüne aldı. Çünkü o devirde eser bastırmak büyük merasim ve ruhsatlara tâbi olduğundan pek kolay değildi...*”⁴⁴; “*Şem'i dîvânı'nın basdırılması için İstanbulda Vasıf Bey ve Ali Paşa bir hayli himmet gösterdilerse*

³⁸ Kaynaklarda, zamanındaki şâirlerce de çok beğenildiği söylenen Şem'i'nin, dîvânından başka eserinden söz edilmez.

³⁹ *Son Asır Türk Şâirleri*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, cüz. 10, s. 1756.

⁴⁰ *Konyalı Aşık Şem'i Konuşuyor*, s. 92.

⁴¹ *Konyalı Aşık Şem'i Konuşuyor*, s. 171.

⁴² *Konyalı Aşık Şem'i Konuşuyor*, s. 146.

⁴³ Söz konusu beytin çalışmamızda esas aldığımız dört nüshada da bulunmayışı bu değerlendirmeye tenkinli yaklaşmayı gerektirmektedir.

⁴⁴ *Konyalı Aşık Şem'i Konuşuyor*, s. 182.

de ruhsat işi heyulalar tarafından birçok güçlülere uğradı. Eser tetkik için şeyh İslamîğin bab-ı fetva denilen yerinde, şu kelimeşer'â muhalif, bu söz hata, denilerek yıllarca orada bekledi. Sürurinin el yazısıyla tashihli olarak yazılan nusha bir aralık bab-ı fetvada kayboldu. 1268-1852'de Vasıf Bey de bu faniden göçtü. 1270-1854'te Vasıfın oğlu tarafından divanın aslı tekrar ortaya konularak bab-ı fetvada haylı takiple en son Şem'i'nin birçok değerli sözleri ezilip bozulduktan, alt üst edildikten sonra 1271-1855'te bastırılabilir. Fakat bu sene divan çıkacağı sırada biçare aşık Süruri de rakipleri, İstanbul şairleri tarafından zehirlenerek o da bu şekilde ebediyete gitti. 1277-1861'de Şem'i'nin matbu nushasından diğer nushalar basıldı. En son nusha 1287-1871'de Mercan yokuşunda basdırmacı hanında İbrahim efendinin destgâhında basılarak satışa çıkarıldı. Şimdi elde dönen bu nushalar varsa da bunlar da birçok ibare hatalarıyla doludur.”⁴⁵

Bu bilgiler, Şem'i Dîvânı'nın yazma ve matbu nüshalarının biribiri arasındaki büyük farklılıkların sebebini açıkça göstermektedir.

Şem'i Dîvânı'nın Tespit Edilen Yazma Nüshaları

Şem'i Dîvânı'nın dört yazma nüshasını tespit ettik. Nüshalar arasında hem şiiir sayısı hem de imla bakımından büyük farklılıklar vardır. Hatta aynı nüsha içinde tutarsızlıklar bulunmaktadır. Mesela “arzu” kelimesi bazen “elif” ile bazen “ayn” ile; “sana” kelimesi bazen “nazal n” ile bazen “nun” ile yazılmıştır. “Ha” ile yazılması gereken kelimelerin bazıları “hr” ile yazılmıştır. Ünlüler bazen yazılmış, bazen yazılmamıştır.

1. *Dîvân-ı Şem'i*, Şem'i 'Âşık Ahmed b. Hüseyin Ağa Konyalı (1783-): Ankara Millî Ktb. Yz. A. 2105, 28 yk. (1b-28a); 240x170-bb. mm. bb. St. Rika mlf. hattı, taç filigranlı kt. Sırtı ve kenarları kırmızı meşin, ebru kağıt kaplı cild. T 811.214.⁴⁶

Bu nüshanın kapağında Latin harfleriyle yazılmış “*Divan-ı Şem'i (Konyalı) Türkiyede Tek nüsha sene: 1212 müellif yazısı olması muhtemel*” elyazısı vardır. Nüshanın 27b sonunda “Temmetü'l- hurûf bi 'avni'llah”, 28a sonunda da “sene 12” (1212) yazılıdır.

Baş:

Budur Ebâ-Müslim sergüzeştesi

Gelür Şâm'a ider karar öñünde

⁴⁵ *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor*, s. 194.

⁴⁶ Bu bilgiler Ankara Millî Kütüphane katalog-fiş bilgileridir.

Son:

Ey birâder bak bana yetmez miyim ‘ibret sana

Şem’î nâmım yâdigâr olsun mezârım taşına

Bu nüshada 88 şiir vardır. Bunlardan I’i sadece bu nüshada mevcuttur.

2. *Dîvân-ı Şem’î*, Şem’î ‘Âşık Ahmed b. Hüseyin Ağa Konyalı (1783-): Ankara Millî Ktb. Yz. F.B. 134, I+51 yk. 224x150-148x90 mm. 17 st. Nesih kırmızı, harf filigranlı kt. Serlevha ve ilk iki cedvel kırmızı, kahverengi meşin sırtlı miklebli ebru kağıt kaplı cild. T 811. 219.⁴⁷

Baş:

Besmeleyle hâmemi aldım ele ben evvelâ

Hamdi şükri resm-i hat dîvâna yazdım ibtidâ

Son:

Ma‘zûr olsun ahbâblar bu geldi dile

Ünsiyetim yokdur gayrı milletle

Şem’î mahbûb sever cümle ahbâblarile

Muhâlifetlik itmez aslâ yârâne

“Besmele Manzumesi” ile başlayan bu nüshanın yazılış tarihi iç kapağında hem kelimelerle cümle içinde hem de rakamla 1282 olarak verilmiş, 1a’da yer alan bir şiirin ilk ve son mısraları “*Gel ‘aşkıım gel oldum âvâre// Rahm eylemezsün ben zülfikâre*” şeklinde kaydedilmiştir. Aynı sayfada Latin harfleriyle de yazmanın Fahri Bilge varislerinden Bakanlar Kurulu kararıyla (tarih-sayı) satın alındığı bilgisi, Ankara Milli Kütüphane mührü, FB 134, 361/1976 kayıt bilgileri yer almaktadır. 1a’da ise “Fahri Bilge Kütüphanesi” 1694 yazısı ve mührü ile Arap harfleriyle şu şiir bulunmaktadır:

“Gel ‘aşkıım gel oldum âvâre

Rahm eylemezsün ben zülfikâre

⁴⁷ Bu bilgiler Ankara Milli Kütüphane katalog-fiş bilgileridir.

Bend oldu göñül sen zülfiyâre
Rahm eylemezsüñ ben zülfikâre

Cevritme ey mâh ağyâre nisbet
Cân ise kasduñ Îlhâna minnet
Öldüm efendin öldüm nihâyet
Rahm eylemezsüñ ben zülfikâre

Ağyâre dâ'im gözler süzersüñ
Ben bî-çâreyi böyle üzersüñ
Ellerle ülfet idüp gezerüñ
Rahm eylemezsüñ ben zülfikâre”

51a'da son bulan nüshanın 51b-52a'da “*Ebus'su'üd Efendiden rivâyetdir*” başlığı altında: “Müddet-i Âdem: 1200, Müddet-i Nûh: 1143, Müddet-i İbrâhim: 560, Müddet-i Mûsâ: 569, Müddet-i Dâvud 1254, Müddet-i 'Îsâ...; Zuhûr-ı Âl-i 'Osmân 699, Sultân Orhan: 726, Sultân Murâd Han: 761, Sultân Bââyâzidi Yıldırım Han: 791, Sultân Mehemmed Han: 816...” gibi dini ve tarihi bilgiler; 52a der-kenar'da: “*Silsile-i Resûl*” başlığı altında “İbrâhim oğlu İsmâ'il, İsmâ'il oğlu 'Adnan, 'Adnan oğlu Ken'an, Ken'an oğlu Kureyş, Kureyş oğlu 'Abdü'l-menâf, 'Abdü'l-menâf oğlu Hâşim, Hâşim oğlu 'Abdü'l-muttalib, 'Abdü'l-muttalib oğlu 'Abdu'llah, 'Abdu'llah oğlu Hazret-i Muhammed 'Aleyhi's-selâm Hazretleridir...”; 52b'de “*Yevm-i noksan*” başlığı altında zaman bilgileri verilir.

En fazla şiirin yer aldığı bu nüshada 194 şiir vardır. Bunlardan 29'u sadece bu nüshada mevcuttur. Şiir sayısı fazla olmakla beraber nüshada yazım hataları çoktur. Bazı kelimeler veya mısralar yer yer derkenarda düzeltilmiş olarak yazılmıştır. Yer yer “nazal n” ile yazılması gereken yerlerde “nun”, “ha” ile yazılması gereken yerlerde “hı” harfi kullanılmış; “vakt”, “vasf”, “zer”, “zülfi” gibi kelimeler “elif”, “vav” kullanılarak “vâkit”, “vâsıf”, “zâr”, “zülif” şeklinde yazılmıştır.

3. *Dîvân-ı Şem‘î*, Şem‘î ‘Âşık Ahmed b. Hüseyin Ağa Konyalı (1783-): Ankara Millî Ktb. Yz. 1309/3. 40a- 60b yk. 205x116- 160x91 mm. 18 st. Rik’a, taç filigranlı kt. Siyah beyaz kaplı cild⁴⁸.

Baş:

Kapatma ‘âlemi vâ‘iz cihân mey-hânesiz kalmaz
Şikest olsa surâhî sâkîler peymânesiz kalmaz

Son:

Beni hecri yakdı lebleri ahmer
Al yanakda toğar nûr-be-nûr
Peşîne düşdüğüm nevcivân dilber
Bırakma gözüñden **Şem‘î Babayı**

Yer yer eksik bir nüshadır. Şem‘î’nin şiirleri 40a’dan başlar. 51b- 53b arasındaki 8 şiir Şem‘î’ye ait değildir. Şem‘î’nin şiirleri 54a’dan devam eder ve 60a’nın başında biter. 60a-61b arasında yine başka şiirler vardır. Bu nüshada Şem‘î’ye ait 92 şiir vardır. Bunlardan 1’i sadece bu nüshada mevcuttur.

4. *Dîvân-ı Şem‘î*: Konya Koyunoğlu Müzesi Yz. 11360 Yazanı belli değil, hat nesih, 180.6x135.5 mm, başka başka satır. Kapakta eserin sahibinin adı ve altında “El-dâî Ahmed bin Emin” yazılı.3 la’da yer alan “Destan-ı Konya” başlıklı şiirin sonunda “temmet”, “tamam” notları yazılıdır.

Baş:

Besmeyleyle hâmemi aldım ele ben evvelâ
Hamd-i şükri resm-i hat dîvâna yazdım ibtidâ

Son:

Ben ne hâcet medh idem Konya makarr-ı evliyâ
Sâhibü’l-keşşâf olanlar var dimişler enbiyâ
Şübhesiz üstâd-ı küldür **Derd-mend Şem‘î** gedâ

⁴⁸ Bu bilgiler Ankara Millî Kütüphane katalog-fiş bilgileridir.

O da miskîn pür kusûr sâhib-dîvânı Konya'nun

İmladaki tutarlılık itibariyle diğer nüshalara göre daha sağlam olan nüshada baştan 11b sonuna kadar şiirlerin sonunda kırmızı olarak “Şem‘î temmet” yazılıdır. Buradan 22b'ye kadar olan varaklarda ise şiirlerin ilk beyitleri ile bazı şiirler arasında yer alan “Şem‘î”, “Hacı Şem‘î”, “Hacı Şem‘î beyit”, “Beyit Şem‘î”, “temmet” gibi notlar kırmızı olarak yazılıdır. Sonraki varaklarda ise bu notlar ve “Na‘at-ı Resûl” gibi başlıklar siyah olarak yazılıdır.

“Besmele Manzumesi” ile başlayan bu nüshada 150 şiir vardır. Bunlardan 3'ü sadece bu nüshada mevcuttur. Diğer şiirlerin tamamı FB 134 nüshası içinde de bulunmaktadır.

Ankara Milli Kütüphane, Afyonkarahisar Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi ve Konya Mevlâna Müzesi Kütüphanesi başta olmak üzere devlet kütüphanelerindeki veya şahısların özel kütüphanelerindeki birçok cönkte Şem‘î mahlaslı şiirler bulunmaktadır. Bu şiirlerin bazısı Âşık Şem‘î'ye bazıları da diğer Şem‘î'lere aittir. Değerlendirme yaparken buna dikkat etmek gerekir. Feyzi Halıcı, Cahit Öztelli özel Kütüphanesi'nde mevcut Zile cöngünde; Uğur vakfınca Konya Mevlâna Müzesi'ne bağışlanan 1167 numaralı cönkte ve yine Uğur vakfınca Konya Mevlâna Müzesi'ne bağışlanan 1187 numaralı cönkte Âşık Şem‘î'ye ait şiirlerin bulunduğunu söyler⁴⁹.

Şem‘î Dîvânı'nın Tespit Edilen Matbu Nüshaları⁵⁰

1. *Dîvân-ı Şem‘î*, (Taş Baskı), İbrahim Efendi Tezgâhı, İstanbul, 1287⁵¹.
2. *Dîvân-ı Şem‘î*, Valide Hanı, İran Matbaası, 1287⁵².
3. *Dîvân-ı Şem‘î*, İbrahim Efendi Destgâhı, 1288⁵³.
4. *Dîvân-ı Şem‘î*, (Taş Baskı), basıldığı yer ve matbaa belli değil, Ramazan 1289.
5. *Dîvân-ı Şem‘î*, İbrahim Efendi Destgâhı, 1290⁵⁴.
6. *Dîvân-ı Şem‘î*, (Taş Baskı), İbrahim Efendi Tezgâhı, İstanbul, 1290 (Beyaz kâğıda basılı. İstanbul Ü. Kütüphanesi'nde mevcut).

⁴⁹ Bk. *Âşık Şem‘î Hayatı ve Şiirleri*, s. 124.

⁵⁰ Bk. *Âşık Şem‘î Hayatı ve Şiirleri*, s. 124.

⁵¹ Bk. İbnülemin Mahmut Kemal özel kütüphanesi.

⁵² *Konyalı Şem‘î ve Dîvânı* adlı Eski Türk Edebiyatı Bitirme Tezi'nde esas alınan nüshalardandır.

⁵³ *Konyalı Şem‘î ve Dîvânı* adlı Eski Türk Edebiyatı Bitirme Tezi'nde esas alınan nüshalardandır.

⁵⁴ bk. 06 Milli Kütüphane EHT A 2632; EHT A 123; EHT 1961 A 250; EHT 1968 A 14 17 (*Konyalı Şem‘î ve Dîvânı* adlı Eski Türk Edebiyatı Bitirme Tezi'nde esas alınan nüshalardandır).

7. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), Yazan Mehmet Rifat, İstanbul, 1290, 64 s. (Maarif Nezaretinin 677 numaralı 10 Sefer 1306 Hicrî tarihli ruhsatnamesiyle basılmış. Cahit Öztelli Özel Kitaplığında mevcut).
8. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), Yazan Mehmet Cemal, İbrahim Efendi Tezgâhı, İstanbul, 1290.
9. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), İbrahim Efendi Tezgâhı, İstanbul 1290. (İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emiri Bölümü'nde mevcut).
10. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), İbrahim Efendi Tezgâhı, İstanbul, 1291 (Vâsıf yazıyla, sarı kâğıda basılmış. İstanbul Ü. Kütüphanesi'nde mevcut).
11. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), İbrahim Efendi Tezgâhı, İstanbul, 1291. (Ankara Millî Kütüphane'de mevcut).
12. *Divan-ı Şem'î*, (Taş Baskı), Muhiddin Efendi Matbaası, İstanbul, 1292⁵⁵.
13. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), Yazan Hürrem Vasıf. İbrahim Efendi Tezgâhı, İstanbul 1296. (TBMM Kütüphanesi'nde mevcut, No: 1934: 542).
14. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), Şirket-i Sahhafıye-i Osmaniye tarafından bastırılmış, İstanbul, 1302⁵⁶.
15. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), basıldığı matbaa belli değil. İstanbul, 1302. (Maarif Nezareti Celilesinin 677 numaralı Recep 1302 tarihli ruhsatnamesiyle basılmış. Feyzi Halıcı Özel Kütüphanesi'nde mevcut).
16. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), Yayınlayan Şirket-i Hayriye-i Sahhafıye, Hacı Hüseyin Efendi Tezgâhı, İstanbul, 1304, 64 s. (Prof. Dr. Feridun Nafiz Uzluk tarafından Konya Mevlâna Enstitüsüne hediye edilmiş).⁵⁷
17. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), Hacı Hüseyin Efendi Tezgâhı, İstanbul, 1306. (Konya Mevlâna Müzesi'ne Dişçi Hacı Mehmet tarafından hediye edilmiş).
18. *Dîvân-ı Şem'î*, 1307 Hicri. Hacı Hasan Efendi, Divan Ed. Müzesi, No. 2491, 84. s.
19. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), basıldığı yer ve matbaa belli değil. Üzerinde Çıkrıkçı/Temmuz 321 kaydı mevcut. (Feyzi Halıcı Özel kütüphanesinde mevcut).
20. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), Matbaa-i Yusuf Ziya, Beyazıt 1342. (İsmail Oğuz özel kütüphanesinde mevcut).

⁵⁵ bk. 06 Milli Kütüphane EHT 1970 A 543; EHT 1969 A 32.

⁵⁶ bk. 06 Milli Kütüphane EHT 1972 A 133; EHT 1971 A 331.

⁵⁷ bk. 06 Milli Kütüphane EHT 1973 A 741.

21. *Dîvân-ı Şem'î*, Basıldığı yer, tarih, matbaa belli değil, “Besmele” manzumesiyle başlar, 64 s. (Mehmet Sarı özel kütüphanesinde mevcut)⁵⁸.
22. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), basıldığı yer, yıl ve matbaa belli değil. (Sarı kâğıda basılmış. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi’nde mevcut).
23. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), basıldığı yer, tarih, matbaa belli değil. (Ankara Millî Kütüphane’de mevcut).
24. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), basıldığı yer, tarih, matbaa belli değil. (Muallim Ferit Uğur varislerince Mevlâna Müzesi’ne hediye edilmiş).
25. *Dîvân-ı Şem'î*, Konya Yusuf Ağa Kütüphanesi No: 10080.
26. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), 68 s., basıldığı yer, tarih, matbaa belli değil. (İbrahim Hakkı Konyalı kitaplığında mevcut).
27. *Dîvân-ı Şem'î*, (Taş Baskı), 64 s. basıldığı yer, tarih, matbaa belli değil. Topkapı Sarayı Müzesi No. 2863.
28. *Dîvân-ı Şem'î*, basıldığı yer, tarih, matbaa belli değil. (Cahit Öztelli özel kitaplığında mevcut).

Şem'î Dîvânı Üzerine Yapılan Latin Harfli Çalışmalar

* Konyalı Şem'î Divanı üzerine yapılan çalışmalardan birisi İbrahim Aczi Kendi'nin *Konyalı Âşık Şem'î Konuşuyor* başlıklı eseridir. Yeni Kitap Basımevi tarafından Konya’da 1951 yılında yayımlanan 194 sayfalık eserde “Şem'î'nin Hayatı- Gazel, Divan, Koşma, Semâ'î ve Destanları” ele alınmıştır.

Kendi’de Şem'î mahlaslı 156 şiir vardır. Bunlardan, s. 178’de yer alan;

“Razıyım her ne edersen bana servi semenim

Tığı cevriye sadpâre kalırsan bedenim”

beytiyle başlayanı Pirizrenli Şem'î’ye aittir. Geri kalan 155 şiirin 127’si incelediğimiz yazmalardan en az birinde mevcuttur. Diğer 28 şiir ise Âşık Şem'î Dîvânı’nın incelediğimiz yazmalarından hiç birinde yoktur.

* İkinci çalışma ise tarafımızca gerçekleştirilen bir lisans tezidir. *Konyalı Şem'î ve Dîvânı* adlı bu çalışma, Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu gözetiminde Mehmet Sarı tarafından yapılan

⁵⁸ *Konyalı Şem'î ve Dîvânı* adlı Eski Türk Edebiyatı Bitirme Tezi’nde esas alınan nüshalardandır.

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Eski Türk Edebiyatı Bitirme Tezi (1979-1980) olup 107 sayfadır. “Ön Söz”, “Hayatı”, Edebi Kişiliği”, Divan Nüshaları”, “Bibliyografya”, “Divanın Metni”, “Özel Adlar İndeksi” başlıklı bölümlerden oluşan tezde, Şem‘î’nin Hayatı, Edebi Kişiliği, Dîvân Nüshaları üzerinde durularak Şem‘î Dîvânı’nın metni verilmiştir. Şem‘î Dîvânı’nın yazmaları elde edilemediği için metin, A, B, C, D harfleriyle gösterilen dört matbu nüshadan hareketle kurulmuştur. A: Basıldığı yer, tarih, matbaa belli olmayan, “Besmele” manzumesiyle başlayan Mehmet Sarı özel kütüphanesindeki matbu nüsha; B: Valide Hanı, İran Matbaası, 1287 tarihli matbu nüsha; C: İbrahim Efendi Destgâhı, 1288 tarihli matbu nüsha; D: İbrahim Efendi Destgâhı, 1290 tarihli matbu nüsha. 160 şiirin yer aldığı çalışmada, yazma nüshalar elde edilemediği için matbu nüshalardan hareket edilmiş ve çalışmanın bir lisans tezi oluşu gibi sebeplerden dolayı eksikler ve hatalar vardır. Bu tez çalışmasından hareketle 1981- 1982 yıllarında zamanın önemli fikir ve sanat dergilerinden *Töre Dergisi*’inde Yunus Kürşat takma adıyla “Şâ’ir Şem‘î- Hayatı ve Dîvânı-”⁵⁹; “Şâ’ir Şem‘î -Edebî Şahsiyeti-”⁶⁰; “Şem‘î’de Aşk”⁶¹; “Şem‘î Dîvânından Seçmeler”⁶² başlıklı makaleler yayımlandık.

* Üçüncü çalışma Feyzi Halıcı tarafından gerçekleştirilen *Âşık Şem‘î Hayatı ve Şiirleri* (Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 531, 1000 Temel Eser Dizisi: 95, Hacettepe Ü. Basımevi, Ankara, Kasım 1982, s: XIII+145, 90 lira) adlı eser olup XIII+145 sayfadır. Eser, Âşık Şem‘î’nin hayatına yer verilen “Önsöz”, “Dîvân-ı Şem‘î”, “Âşık Şem‘î’nin Dîvânında Olmayan, Araştırmalarımız Sonucu Bulduğumuz Şiirler”, “Kaynak Kısaltmalar”, “Âşık Şem‘î Bibliyografyası”, “Âşık Şem‘î’nin Divanları ve Şiirlerinin Bulunduğu Cönkler” ve “Sözlük” başlıklarından oluşur. “DİVAN-I ŞEM‘İ” Bölümünde (s.1-84) 160 şiir yer almaktadır. Bunlardan s. 21, s. 34 ve s. 78’de yerleri noktalarla belirlenmiş üç şiirin sözleri verilmemiştir. Sayfa 46’da yer alan;

“Razıyım her ne iderse bana serv-i semenim

Tiğ-i cevriye sadpâre kılursa bedenim”

beautyyle başlayan, aşağıda tamamını verdiğimiz şiir ise Pirizrenli Şem‘î’ye aittir. Bu bölümdeki geri kalan 156 şiir, Âşık Şem‘î Dîvânı’nın incelediğimiz yazmalarından en az birinde mevcuttur.

⁵⁹ Yunus Kürşat, Şâ’ir Şem‘î-Hayatı ve Dîvânı-, *Töre Dergisi*, S. 126, Ankara, Kasım 1981, s. 41-44.

⁶⁰ Yunus Kürşat, “Şâ’ir Şem‘î -Edebî Şahsiyeti-”, *Töre Dergisi*, S. 128, Yıl:11, Ankara, Ocak 1982, s. 35-36.

⁶¹ Yunus Kürşat, “Şem‘î’de Aşk”, *Töre Dergisi*, S. 133, yıl:12, Ankara, Haziran 1982, s. 56-65.

⁶² Yunus Kürşat, “Şem‘î Dîvânından Seçmeler”, *Töre Dergisi*, S. 134, yıl:12, Ankara, Temmuz 1982.

Eserin, “*Âşık Şem‘î’nin Dîvânında Olmayan, Araştırmalarımız Sonucu Bulduğumuz Şiirler*” başlıklı (s. 86-112) bölümünde yer alan 36 şiirden birisi (s. 105);

Koçum dirdim nigâr-ı pîre sensiz

Çürüttüm vârumı kaldım kefensiz

beytiyle başlar ki, aşağıda tamamını verdiğimiz bu şiir de Pirizrenli Şem‘î’ye aittir. Kalan 35 şiirden 18’i, *Âşık Şem‘î Dîvânı*’nın incelediğimiz yazmalarından en az birinde mevcuttur.

Bir önceki maddede söz ettiğimiz lisans tezimizden ve Yunus Kürşat takma adıyla yayımladığımız makalelerden söz edilmeyen Feyzi Halıcı’nın bu çalışmasında *Dîvân-ı Şem‘î*, matbu nüshadan hareketle kurulduğu için büyük hatalar oluşmuştur. Bellibaşlıları şunlardır:

Söz konusu çalışmada şiirlere numara verilmemiş ve şiirlerin vezinleri gösterilmemiştir. Kitapta bazı şiirler ve bazı mısralar verilmeyip noktalarla gösterilmiştir. Sayfa 21’de olması gereken ve yeri noktalarla gösterilen, metnini yukarıda verdiğimiz “*Bir tıfil nevres fidân gördüm bugün Bektâşî’dir*” mısrasıyla başlayan şiirdir.

Yine sayfa 34’te yeri boş bırakılan hece (6+5) ölçülü şiir şu şekildedir:

Bir şehri güzele ben oldum meftûn

Serinde fînofes şîrâzelenmiş

Dil-i dîvânemi eyledi mecnûn

Nevreste tıfliken mümtâzelenmiş

‘Âşıklar zümresi arar bu yolda

Bulamaz emsâlin sağile solda

Üslûbu endâmı birdir usûlde

Kâmeti servile endâzelenmiş

Taramış perçemin pek şîrin olmuş

Tolaşmış miyâne yâsemîn olmuş

Tâ bu mülden rûy-ı âteşin olmuş

Dost bugün destinde yelpâzelenmiş

Beni de defterden sildi mi şâhun

Anunçün mi oldı âteş külâhun

Yıkar âsumâmı feryâd-ı âhun

Şem‘î derûnunda derd tâzelenmiş

Söz konusu çalışmanın 78. sayfasında yine boş bırakılan yerde şu şiir olmalıydı:

Şâd olduğumuz muğpeçeler cilve şivengi
Perçem telinün her biri gûyâ biri çengi

Meclisde sahâvetle sunar ‘âşika bâde
Kim içmeye bir kâse şarâb-ı gül irengi

Bir katresini nûş idene işte salâdır
Bildirmek için ‘âşika bu oldu mihengi

Bin cevrine bir cilve mu‘âdil ider ol yâr
Sevdâsı serimde komadı aldı çelengi

Şem‘î-i şerîfi ne güzel geldi selâmun
Selâma selâm eyleriz oğlan pezevengi

Aynı sayfanın ilk şiirinin ikinci kıt’ası da verilmemiştir. Şöyle olacaktı:

Kocadıkça ağlar oldun içinden
İk’ellerün gitmez oldu kışından
Eğer Mevlâ geçmez ise suçundan
Zebâniler alur gider nâra hey

Sayfa 31’deki ikinci şiirin noktalarla gösterilen beyti de şöyle olacaktı:

Haddi irişmiş bülûğa tıfl-ı mektebdir henüz
On iki on üç yaşında nev-civân eğlencemiz

Sayfa 34’teki ikinci şiirin birinci bendinin üçüncü mısrası olarak yer alması gerekirken yazılmayan: “*Kemâlât ehli âhım perdesin hüzzâma uydurmuş*” mısrası gibi bazı mısralar da yazılmamış. Sayfa 27’de başlayan şiir ile sayfa 28’de başlayan şiir, ayrı iki şiir değil, ikisi bir şiirdir.

Sayfa 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 32, 64, 65, 67, 77, 80’de yer alan ve beyitler halinde yazılması gereken şiirlerin bazılarının dörtlük, bazılarının beşlik halinde, bazılarının ise hiç ayrılmadan yazılmasının baskı hatası olduğunu sanıyoruz.

Kitabın 102. sayfasında yer alan bir şiirin devamındaki beyitler, kafiye ve redife dikkat edilecek olursa başka bir şiire aittir. Tek şiir gibi yazılması sehven olsa gerektir.⁶³

Merhaba ey âşıkân izzet saadet Konya'da
Bi-adet ehl-i sühan mîr-i nezaket Konya'da

Herbiri kim merd-i şîr hasmane virmezler aman
Sanma anlar bîzeban şîr-i fesahat Konya'da

Çâk idip gaflet nikabıyla küşad it her seher
Güş idip bülbül nevâ bağ-ı letâfet Konya'da

Bâhusus Molla-yı Hünkâr şüphesiz ol kutbu ya
Kâf hurufun gör ki çün keşf-i keramet Konya'da

Bâdeyi nûş eylemiş bezm-i elestten bî-gümân
Câm-ı 'aşkın mecnunu Şem'î mehabbet Konya'da

Der ki hüsn-i rüyet it mir'at-ı daldan seyri ya
Görmüş ol kim hâsılı ehl-i kemâlât Konya'da

Çıkmasın meydana yoksa pehlivânı Konya'nın
Kuşanır âhen kemer merd-i cihânı Konya'nın

Pençe-i sertfzine takmaz kebûter pâyını
Daim Anka indirir gökten şahanı Konya'nın

Şem'i, şiirlerinin birçoğunda mahlâsının başında "Hacı", "Dermend" gibi sıfatlar kullanmıştır. Farsça birleşik sıfat olan ve "tasalı, derd sahibi" anlamına gelen "dermend" kelimesi kitapta "Derd-i mend, Derdimend" şeklinde yazılmıştır.⁶⁴

Kitapta, büyük bir kısmının baskı hatası olduğunu düşündüğümüz anlam ve vezin açısından hatalı onlarca kelime ve terkip bulunmaktadır. Geçtikleri sayfaları parantez içinde verdiğimiz bu okunuşların bazıları şunlardır:

⁶³ Bu şiirler yazma nüshalarda yoktur.

⁶⁴ s.7,8,11,13,14,15,18,22,26,31,36,43,47,51,60,62,64,70,72,77,81,82

nâmusu âr (s. 5)= nâmus u âr
hadd-i kenâr (s. 5)=hadd ü kenâr
leylû nehar (s. 5)=leyl ü nehâr
zill-ı hayâl (s. 5)=zill ü hayâl
kîlu kaal (s. 5)=kîl ü kâl
mâlu melâl (s. 5)=mâl ü melâl
nûş-ider (s. 9)=nûş ider
aşk-ile (s. 9)=aşk ile
bây'u gedâ (s. 10)=bay u gedâ
nâz-ile (s. 11)=nâz ile
divân-it (s. 12)=divân it
şems-ü kamer (s. 13)=şems ü kamer
hayru şer, hayr-u şer (s. 15)=hayr u şer
tac-u kaba (s. s. 16)=tâc u kaba
cahil-ü kahil (s. 16)=cahil ü kahil
âli-ü sâfil (s. 16)=âli vü sâfil
rızâsı-yile (s. 18)=rızâsiyle
âşinâ-î aşk (s. 18)=âşinâ-yı aşk
kevn-ü mekân (s. 19)=kevn ü mekân
saytu figân (s. 19)=saya u figân
deryâ'yı hikmet (s. 22)=deryâ-yı hikmet
Hüseyni ve aşiran (s. 22)=Hüsaynî vü aşiran
Emrû ferman (s. 25)=emr ü ferman
eşk-i (s. 32)=eşki
müteber (s. 69)=mu'teber⁶⁵

Yine kitapta, anlam ve vezin bakımından hatalı onlarca mısra- beyit vardır. Sayfa numaralarıyla birlikte verdiğimiz bu mısra ve beyitlerin bazıları, parantez içinde verdiğimiz doğru okunuşlarıyla birlikte şöyledir:

“Bu *mâhitabla* derya yanar dirlerse gerçektir” (s. 14)
(Bu *mâhitab* ile deryâ yanar dirlerse gerçektir)

⁶⁵ Kitapta 2. 8. 12. 14. 17. 22. 27. 30. 32. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 45. 46. 60. 61. 64. 65. 66. 67. 69. 70. vd. sayfalarda anlam ve vezin bakımından hatalı onlarca kelime, terkip bulunmaktadır.

“*Takınup zincir-i aşkı divâne oldunsa eğer*” (s. 15)

(Takınup zincir-i ‘aşkı divâne oldunsa ger)

“*Senin mûyundaki hoş bular hasta eyledi halkı*” (s. 16)

(Senün mûyundaki **hoş-bûların mest** eyledi halkı)

“*Mutribün saz sâkıynin destinde bir cam istenür*” (s. 17)

(Mutribün saz **sâkînün** destinde bir cam istenür)

“*Sebzevâtın kamu hâne sehâsın gösterir*” (s. 18)

(Sebzevât ile kamu **halka** sehâsın gösterir)

“*Açılır zanbak susam nergis benefşe lâleler*” (s. 18)

(Açılır zanbak sûsâm nergis benefşe **lâle gül**)

“*Kan ağlar gül ider feryâd bülbül-i bağbân ağlar*” (s. 20)

(Kan ağlar gül ider feryâd **bülbül bağbân** ağlar)

“*Eğer himet irişmezse kalkarmı secdeden başım*” (s. 20)

(Eğer himet irişmezse **kakar mı** secdeden başım)

“*Tas-ile zehr içerler bâb-ı işret dem bilir*” (s. 20)

(Tas ile zehri içer **erbâb-ı ‘işret** dem bilir)

“*Benim oddan külâhım her şeb zulmette lâzımdır*” (s. 22)

(Benim oddan külâhım her **şeb-i zulmetde** lâzımdır)

“*Uğrun uğrun oklar atar kaş-ı keman oynar güler*” (s. 25)

(Uğrın uğrın **ok atar kaş kemân** oynar güler)

“*Tıfıldır etrafa kol vermez bilir üslûbunu*” (s. 26)

(**Tıfıldır** etrâfa kol virmez bilir üslûbunu)

“Demir don **giymiş** hezar pehlivan” (s. 26)

(Demir don **giyinmiş** hezâr pehlivân)

“**Serf-i râz-ı evliyâ Hazret-Mevlâna**” (s. 27)

(**Ser-firâz evliyâ Hazret Mevlânâ**)

“**Aşkınla harnup gibi kurudum**” (s. 29)

(‘**Aşkun ile harnûb gibi kurudum**)

“**Şikest olsa surahi sâkıyler peymanesiz kalmaz**” (s. 29)

(Şikest olsa surâhî **sâkiler** peymânesiz kalmaz)

“**Derdimend Şem’i gedâdır böyle ramazan olmaz**” (s. 31)

(**Derd-mend Şem’î-gedâ** böyle ramazân olmaz)

“**Hizmet idenler bâb-ı âlide**” (s. 31)

(Hizmet **eyleyenler** bâb-ı ‘âlide)

“**Gülün ünsiyeti olur hâr ile**” (s. 31)

(Gülün ünsiyeti **nâçâr hâr** ile)

“**Tabib ararken zahmına hâzık**” (s. 31)

(Tabîb **arar gezer** zahmına hâzık)

“**Neva-i nâzeninden gizledim ister mıtrıbâ meclis**” (s. 32)

(Nevâ-i nâzenînden **girdim** ister mıtrıbâ meclis)

“**Sen değil mi Hâlikî inkâr eden murdâr nefis**” (s. 32)

(Sen **değil mün Hâlikun** inkâr iden murdâr nefis)

“**Kendim doğmadan evvel er karındaş ittim seni**” (s. 32)

(**Kendime toğmazdan evvel kardaş** er itdim seni)

“**Şimdi yer yerle beraber oldu erbab-ı kemâl**” (s. 44)

(Şimdi yerlerle berâber oldu erbâb-ı kemâl)

“Âşık-ı sâdik olan **Mecnûn Leylâ’ya yol bulsa gerek**” (s. 45)

(‘Âşık-ı sâdik olan **mahbûba** yol bulsa gerek)

“**Ol tarîk-ı müstakimdir âlâya yol ednâya yol**” (s. 45)

(Ol tarîk-ı **müstakîm** â'lâya yol ednâya yol)

“**Seni ben kurtarırdım serseri birûn-ı gezmekten**” (s. 50)

(Seni ben kurtarırdım serserî **bîrûnda** gezmekten)

Cemâl-i yâra hâdim eyledim ben seni çeşmim” (s. 50)

(Cemâl-i yâre hâdim **eyleseydim** ben seni çeşmim)

“**Elli beş elli altı yaşında Hak itti nasib**” (s. 53)

(Elli beş ell’altı yaşında **Hudâ** itdi nasib)

“**Uyan ey derdimend Şem’i gafletten uyan**” (s. 64)

(Uyan **derd-mend Şem’î** gafletten uyan)

“**Ümmîdi kat’ olursa vuslat-ı dilberden uşşakın**” (s. 69)

(Ümîdi kat’ olursa vuslat-ı dilberden ‘uşşâkun)

Şu’belendi bende ol **şâhin şecaat âteşi**” (s. 73)

(Şu’belendi bende ol **şâhun şecâ’at** âteşi)

“**İçti bir iki fincan şerâb açılmadı**” (s. 74)

(İçti **ammâ bir iki** fincân şarâb açılmadı)

“**Değilsin çünkü bülbül eyleme gülşende zârı**” (s. 75)

(Değilsün çünkü bülbül eyleme **gülşende sen zârı**)

“**Hava bulut açılmadı fülk-i dil**” (s. 76)

(Açılmadı **hevâ bulup** fülk-i dil)

“*Oynamadı gitti baht-ı siyâhım*” (s. 76)

(Uyanamadı gitdi baht-ı siyâhun)

“*Kapanmış kara bahtım hamdülillah kirdigâr açtı*

Bulur emtâ-ı aşkın râyihîn hünkâr zâr açtı” (s. 76)

(Kapanmış kara bahtım **Hamdüli’llah Kird-gâr** açdı)

Bulur emtâ‘-ı ‘aşkım râyicin **Hünkâr bazâr** açdı)

“*Elinde sad-hezâr miftâh-ı zerrile hazinedar açtı*” (s. 76)

(Elinde sad-hezâr **miftâh-ı zerle haznedâr** açdı)

Üzerinde durduğumuz kitaptaki önemli bir hata da başka şâirlere ait şiirlerin, Konyalı Şem‘î’nin şiiri gibi verilmesidir. Mesela kitapta sayfa 46’da yer alan bir şiir Prizrenli Şem‘î (öl. 1591)ye ait olup Fuzuli’nin;

Penbe-i merhem-i dâğ içre nihandır bedenim

Diri oldukça libâsım budur ölsem kefenim

beytiyle başlayan şiirine naziredir.⁶⁶ Prizrenli Şem‘î’nin olduğu kesin olan şiirin Konyalı Şem‘î’ye ait gibi verilmesi, şiirin Konyalı Şem‘î Divanının matbu nüshalarının bazılarında da yer almasından olabilir.⁶⁷ Konyalı Şem‘î Divanı’nın elimizdeki yazma nüshalarında yer almayan söz konusu şiir Halcı’da şu şekilde yer alır:

“Razıyım her ne iderse bana serv-i semenim⁶⁸

Tiğ-i cevriye sadpâre kılursa bedenim

Beni öldürmeye âr eyler imiş sîm-i tenim

Varayım yalvarayım boyunuma takıp kefenim

Tek beni zülf-i dilâvazine berdâr eyle

Çekeyim padişahım kendi elimle resenim

⁶⁶ Aynı şiire Şeyh Galip’in de naziresi vardır. Bk. *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Cem Dilçin, TDK Yay., Ankara, 1983, s. 270.

⁶⁷ Bundan 32 yıl önce yaptığımız Lisans Tezi de matbu nüshalara dayanmakla birlikte bu karışıklık fark edilmiş ve dipnota şu bilgi düşülmüştür: “Bu gazelin yanlışlıkla bu divana konulduğu, gerçekte Prizrenli Şem‘î’nin olduğu söyleniyor. Kınalızade Hasan Çelebi’nin *Tezkireni Ş-Şu’arısında da Prizrenli Şem‘î’nin olarak verilmektedir. DTCF Kütüphanesi, Elyazmaları Kısmı, N. Aktuç, No: 9, vr. 169a-169b*” Bk. Adı geçen tez, s. 56.

⁶⁸ Şiir, müdahale edilmeden, kitaptaki yazılışıyla verilmiştir.

Göremez girsem eğer mûr-ı zaîfin gözüne
Ey Süleymân-ı zaman böyle hayâl oldu benim

Gözümün yaşı gibi çıktı gözümden dünya
Yârdan gayrı görünmez gözüme kimse benim

Hulle-i Cennet olursa çekeyim çâk ideyim
Dem-i vaslında bana hâil olur pîrehenim

Şem'î'yem kûşe-i meyhâneyi virmem Feleğe
Gülşen-i Bağ-ı İrem'den bana yeğdir vatanım"⁶⁹

Bu şiirin üç beyti, Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiresi'nde şu şekilde kayıtlıdır:
“‘Âr idermiş beni öldürmeğe ol sîm-i benim
Varayın yalvarayın boynuma takup kefenim

Hulle-i Cennet olursa çekeyin çâk ideyin
Dem-i vuslatda bana hâ'il olur pîrehenim

Şem'î'yem kûşe-i meyhâneyi virmem feleğe
Gülşen-i Bâğ-ı Cinândan bana yeğdir vatanım"⁷⁰

Halıcı'nın çalışmasının “*Aşık Şem'î'nin Dîvanında Olmayan, Araştırmalarımız Sonucu Bulduğumuz Şiirleri*” başlıklı bölümünde yer alan, ancak Konyalı Şem'î'ye ait olmayan başka bir şiir de şudur:

“Koçum dirdim nigâr-ı pîre sensiz⁷¹
Çürüttüm vârimı kaldım kefensiz

Benim rûh-ı revânım sîneye gel
Bilürsün çünkü can olmaz kefensiz

⁶⁹ *Aşık Şem'î Hayatı ve Şiirleri*, s. 46.

⁷⁰ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-şuarâ*, I. Cilt, Hzl. Dr. İbrahim Kutluk, TTK Yay., Ankara, 1978, s. 526.

⁷¹ Şiir, müdahale edilmeden, kitaptaki yazılışıyla verilmiştir.

Olursam kimse itmez bana tîmar
Ne dirlik pâdişâhım bana sensiz

Salınmaz bu cihan bağında herkes
Ne yâr ağyarsız olmaz gül dikensiz

Erittin cânını hasretle Şem'î
Durur mu zer gibi bir sîm-tensiz"⁷²

Bu şiir de Prizrenli Şem'î'ye ait olup, *Kınalızade Hasan Çelebi Tezkiresi*'nde şu şekilde kayıtlıdır:

“Koçam dirdim nigârı pîrehensiz
Çürütdüm vârimı kaldım kefensiz

Benim rûh-ı revânım sîneme gel
Bilürsin çünkü cân olmaz bedensiz

Ölürsem kimse itmez bana tîmâr
Ne dirlik pâdişâhım bana sensiz

Salınmaz bu cihan bağında herkes
Ne yâr ağyarsız olmaz gül dikensiz

Eritdin cânını hasretle Şem'î
Sarardın zer gibi bir sîm-tensiz"⁷³

Sayın Halıcı'nın çalışmasındaki “*Âşık Şem'î'nin Dîvanında Olmayan, Araştırmalarımız Sonucu Bulduğumuz Şiirleri*” başlıklı bölümde 36 şiir yer almaktadır. “*Âşık Şem'î'nin Dîvanında Olmayan*” denilen bu şiirlerden 18'i, Şem'î Dîvânı'nın elimizdeki dört yazma nüshasının birinde veya birkaçında bulunmaktadır. Bu hususu da zikretmek isterim.

⁷² *Âşık Şem'î Hayatı ve Şiirleri*, s. 105.

⁷³ Kınalızade Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuarâ*, I. Cilt, Hzl. Dr. İbrahim Kutluk, TTK Yay., Ankara, 1978, s. 526.

Sonuç

Sonuç olarak diyeceğim şu ki, Konyalı Şem'i'yi 32 yıl önce, DTCF Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Kürsüsü'nden mezun olmak için yaptığım mezuniyet teziyle tanıdım. Daha sonraları da Töre Dergisi'nde Yunus Kürşat takma adıyla Şem'i' üzerine makaleler yayımladım. Sonraki yıllarda yukarıda bazı hatalarımın üzerinde durduğum elyazma nüsha veya nüshalara dayanmayan bir çalışma gerçekleşti.

Konyalı Şem'i Divânı'nın matbu nüshaları ve bunlardan hareketle yapılan Latin harfli çalışmalar, yukarıda değindiğimiz birçok sebepten dolayı güvenilir ve yeterli değildir. Bunun için yazma nüshalardan hareketle Konyalı Şem'i Divânı'nın yeniden hazırlanması gerektiğine inandım ve tespit ettiğim dört yazma nüshadan hareketle Divân üzerinde yeniden çalışmaya başladım. Gayret bizden yardım Yüce Rabbimden.

Kaynakça

1. ASYA, Ârif Nihat, *Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor*, "Ağıt", Ötüken Yay., İstanbul, 1977.
2. *Büyük Türk Klasikleri*, C. 9, İstanbul, 1989.
3. Fatin Davud, *Hatimetü'l-eş'ar*, s. 222.
4. GÖLPINARLI, Abdülbaki Hz., *Nedim Divânı*, İstanbul, 1972.
5. HALICI, Feyzi, *Âşık Şem'i Hayatı ve Şiirleri*, , Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları: 531, 1000 Temel Eser Dizisi: 95, Ankara, 1982, 145 s.
6. İLHAN, Atilla, *Duvar*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1977.
7. İNAL, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal, *Son Asır Türk Şâ'irleri*, Maarif Matbaası, İstanbul, 1940, cüz. X, s. 1755.
8. İPEKTEN, Doç. Dr. Haluk İpekten vd., *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Ankara, 1988, s. 474.
9. KENDİ, İbrahim Aczi, Yazan, *Konyalı Âşık Şem'i Konuşuyor*, Konya, 1951.
10. KÖPRÜLÜ, Prof. Mehmet Fuat, *Türk Saz Şâ'irleri*, Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1940, C. II, s. 432.
11. *Meydan Larousse*, Meydan Yayınevi, İstanbul, 1311, C. III, s. 171.
12. NÜZHET, Mehmet Sâdeddin, *Konya Vilâyeti Halkıyyâtı ve Harsıyyâtı*, Vilâyet Matbaası, Konya, 1926.

13. SARI, Mehmet, "Konyalı Şem'î", *Osmanlıca Örnek Metinlerle Edebiyat Araştırmaları*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara, 2007, s. 315; *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*, Okutman Yay., Ankara, 2010, s. 357.
14. SARI, Mehmet, *Konyalı Şem'î ve Dîvânı*, Eski Türk Edebiyatı Bitirme Tezi, 1979-1980, AÜ DTCF, Ankara, 1980 (Yayımlanmamış L. Tezi).
15. Şemsettin Sami, *Kamûsu'l-A'lam*, Milhran Matbaası, İstanbul, 1311, C. 4, S. 2874.
16. TUMAN, Nail, *Tuhfe-i Nâilî*, C. I, s.724, sıra 2110, Milli Ktb. Yz. No: 611.
17. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul, 1998, s. 128.
18. UNAT, Faik Reşit, *Hicrî Tarihleri Milâdî Tarihe Çevirme Kılavuzu*, Ankara, 1984.
19. Yunus Kürşat, "Şâ'ir Şem'î-Edebî Şahsiyeti-", *Töre Dergisi*, S.128, Yıl: 11, Ankara, Ocak 1982, s. 35-36.
20. Yunus Kürşat, "Şâ'ir Şem'î-Hayatı ve Dîvânı-", *Töre Dergisi*, S. 126, Ankara, Kasım 1981, s. 41-44.
21. Yunus Kürşat, "Şem'î Dîvânından Seçmeler", *Töre Dergisi*, S.134, yıl:12, Ankara, Temmuz 1982.
22. Yunus Kürşat, "Şem'î'de Aşk", *Töre Dergisi*, S.133, yıl:12, Ankara, Haziran 1982, s. 56- 65.